

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახატებიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა ღამს.

№ 9.

თებერვალი 19 1895 წ.

№ 9.

შინაარსი: წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წევრთა არჩევა.—სხვა-დასხვა ამბები.—სურედღებო ამბები.—პარაზა, დეკსი აკაკისა.—ორიოდ სიტყვა ქართველთა მდგომარეობაზე რუსეთში სვ. ვ. თოფურასის.—აღუქსანდრე გრიბოედოვი და მეუღლე მისი ნინო, ასული აღუქსანდრე ქუცუბაძისა.—პარტი საზღვარ-გარეთელისა.—სიცოცხლის თასი (დუბონტოკოვიან) დეკსი მისა თურქას.—"გვალი" და მესამე დასის მწერლები (ჩენი ლიტერატურული ილიდიუზია) ს. კობლაძისა.—ქართველი მეთხველისაგან.—პრეტენზი მოხრობა ევ. ნინოშვილისა დასასრული.—საქველმოქმედო საქმე.—მცირე შენიშვნა.—წერილი მოსკოვიდან სვ. ყოვანისა—განცხადებანი.

წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობის წევრთა არჩევა.

19 თებერვალს.

ღეს უნდა მოხდეს ზემოხსენებული გამგეობის წევრთა არჩევა. ამისთვის საჭიროთ დაიწინაურებთ, ორიოდ სიტყვა ვთქვათ ამ ფრიად შესანიშნავ ქართულ საქმეზე. უკანასკნელ დღემს ჩვენი წინაპრებისა და თანამედროვე მოღვაწეთა ამ საქველ-მოქმედო საზოგადოებაზე უკეთესა განძი არა ჩვენათ რა მომავალ შთამოგებისათვის. ეს საქველ-მოქმედო საქმე უმაღლესათ ნება-დართული და დამტკიცებულია. გაბედით შეგვიძლია მოვახსენოთ, რომ ის ყველა ჩვენი საზოგადო დაწესებულებებზე უაღრესია, ვინც კი ღრმით ჩაუყურებდა ამ საქველ-მოქმედო დაწესებულების მნიშვნელობას. მისი მეოხებოთ ყოველს ჩვენგანს შეუძლია უშინაოთ აიღოს ხელში ქველმოქმედების ჯვარი და იღვაწოს ქალაქში, სოფელში, მხარაში, ერთი სიტყვით ყოველგან,

საკი ქართველი ცხოვრებს, განათლების გასაერცელებლათ. რომელ განათლებულ ახალ-გაზ დასაც გული შეტყევა ქვეყნისთვის. ვკონებთ, ამაზე უკეთეს სასაპარეზო საქმეს ვერას იტყვირთებს ცხოვრებაში. იმოქმედეთ ხალხში, ეცადეთ მოიგოთ მისი გული და მიუცოლებლათ ეს მოქმედება ჯეროვან ნაყოფსაც გამოიღებს. თქვენი ღვაწლი უქმათ არ ჩაივლის და წერა-კითხვის საზოგადოებასაც მალე მიეცემა ხალხისაგან საქმეო ნიეთიერი ღონისძიება, რომ ერის განათლების მუშაქნი შესაფერათ დააჯილოდოვოს.

მაგრამ ამის გულისთვის საჭიროა სულ ძირიანათ შეიცეკოლოს პროგრამა გამგეობის მოქმედებისა. რაც ამ თხუთმეტის წლის განმავლობაში მოქმედების პროგრამა მუშაობდა, იმან მოქმემა თაერის დრო. ამიერიდან გემართებს სულ სხვა გზას დაეადეთ, რომლის ნებასაც გვაძლევს თვით დამტკიცებული წესდება. რასაკერეეულა, დიდი მადლობის ღირსნი არიან ის გამგეობის წევრნი, რომელნიც აქამდის შრომაობდენ ამ საქველ-მოქმედო საქმეში. ბგერი კა-

რგი საქმე გავიკეთეს მათ. ბათუმში, ელადიკავაში და სხვა-და-სხვა სოფლებში იმათი რჩევით, იმათი კეთილი ზე-გავლენით უკვე გაიმართა შკოლები. დიდს უმადლოებას გამოიჩინდა საზოგადოება, რომ შესაფერი მადლობით და ყურადღებით არ დააჯილდოოს ისინი ზანგრძლივი უსასყიდლო შრომისთვის. მაგრამ აწ კი დროა, უფრო მოუძღალო ენერჯის მქონე კაცები შეებან ამ საქმელ-მოქმედს საქმეს. აქვე ვსტე უნდა დავძინოთ, რომ ბევრათ სასარგებლო იქნებოდა საქმისათვის, წერა-კითხვის

გამგეობის სათავეში ჩამდგარიყო ისეთი ენა-მე-წერა-მომადგენელი ქართველებისა, რომელსაც უმაღლეს მთავრობის სფერაში საპატიო ადგილი უქირავს. რა-ცა შეეხება დანარჩენ გამგეობის წევრებს, ისინი უნდა იყონ ჰაბტუკაზის ენერჯით აღჭურვილნი და საკმაოდ გულშემმატკივარი თავის ერისა. არ იქნე-ზოად ცუდი, რომ სხვათა შორის გამგეობის წევრათ მოგვეპატრონო თვითისის ოლქის სასამართლოს ერ-თი საუკეთესო სამოსამართლო წევრთაგანი.

გ. წერეთელი

სხვა-და-სხვა ამბები

ამტრედიაში წელსაც მობრძანებულან ის ევა-ბატონები აბრეშუმის თვლის გასაყიდათ და გასაერთელებლათ მიუღს ქვემო იმერეთში, რომელთაც წარსულს წელს ასე დაზარა-ლეს ჩვენი ხალხი ავთამყოფი თვლის მიყიდით. კარგი იქნებოდა მთავრობა მიუღებდეს დროზე თა-ერს ზომას და აუკრძალავდეს ამ ეპირებს საზღვარ-გარეთიდან შემოტანილი თვსლების გაყიდვას და სამა-გივროთ კი კავკასიის სამეურნეო საზოგადოება მი-აწვდენდეს უფრო სად თვსლს.

თ. მინგრელის სიძე, პრინცი მიუზატი, გა-დაიკვალა. ჯერ არ იცან, რა იყო ამ უბედურების მიზეზი.

განჯაში ორ თებერვალს გადაცელილა ერთი პატიცემული ქართველი მოხუცებული, გვართ ნო-ლია. მისი შვილებით ბევრი ქართული წიგნი გავრ-ცეულდა განჯულ ქართველებში. ეს კაცი ყველას აკეთიზებდა მშური ერთობრივი მოქმედებით. მისი გამეღ ექვსი ევრსის მანძილზე ხელით წასვერნეს მომეგება განჯაში დასაქრძალავით. მამა მძინარა-შეიღმა და ტელეგრაფის მოხელემ გენძებამემ გრძინა-ზერი სიტყვა წარმოიტქვეს მის დასულავებზე. განსვენებული ყველა გავირებულებს ეწერდა და, რაც შეეძლო, თავის მომემ ქართველებს ხელს უმა-რთავდა. საწვალის სიცილის ქაშს ემეწებოდა თა-ვის აზნაავებს, აქ ნუ დატოვებთ ჩემ ძელებს, სამ-შობლო სამარხში წაძილეთ.

განჯელი

ს. ზვარციანი (ზემო რაჭიდან) გვატყობინებენ: „ეკლის, № 5-ში იყო დასტამბული ეინლაე ზემო რაჭველის წერილი, რომელიც საესე იყო ცილის-წამებით. ს. ზვარციანი მართალია ცხობრებენ თ. ერ - ები და გლენები კირვლიძეები, მაგრამ ეს ერ-თი საუკუნეა ამათ შორის არავითარი შერი და მტრობა არ მომდარა. მართალია პ-ნ ერისთავა-ლეგისავარა კრვალციე მისი სიამაყის გა-მო მკლავში დაჭრა და რადვან თავს ეერ მოუვარა, კიდეც გადაეუბებულრი ამ ტროლობას. პ-ნ ერ-ე თითონაც წულა შემდეგ ამ საქმეს, მაგრამ რალას უშველიდა საწვალ გლენს. გონია, ზემო რაჭველს ისიც არ გაუტყა, რომ ყოვლად მოწყალე მანიფეს-ტმა კიდეც ვათავისუფლა პ-ნ ერ-ეი ამ ხიუ-თისავან. მართალია, პ. ერ-ს მეორე გლენთან იე-ნე კ-ძესთანაც მოუხდა ჩხუბი: გლენმა ჯოხი მი-უქნია, პ. ერ-ემა ხანჯალი მიავება და უტაბედათ კლავში დაჭრა, მაგრამ თითქმის სისხლიც არ გამო-სელია. თითონ გლენმა იგრძნო თავისი დანაშაუ-ლობა და ბოლიმუტ მოითხოვა პ. ერ-თან, ძმა პ. ერ-ისა, ი. ერ-ეი, ეს ხუთი ექვსი წელიწადი რუსეთისკენ მსახუროებს და ზემო რაჭველმა იმისი მიხტრამა დაუშვილის სახლში საიდან მიავიგონა, კაც-მა არ იცის.

ის კი არა თავდა-ზანაურობა ყოველ ქაშს მო-წადინებულია და მაცადინი ხალხის მეთაურობისა უმეტეს ხარისხამე, არა თუ მშრომელი ხალხს ხოციისა, რაოვარც ამას ზემო რაჭველი ამტკიცებს.

თ. რ. ერ-ეი

ამ ორი კვირის წინათ ს. ლუმატონია (გორის მაზრა) თ. ხერხეულიძის ქალი მითხოვდა გლენს ლაშიძეს, სასამართლო ეს ვარემოება, რადვან თავდა-ზნაურობასა და გლენებს შუა ასეთი ნათესაობრი-ვი მქიდრო კავშირი უფრო დაახლოვებს და გავრ-

თიანებს იმათ საერო საქმეებში, თუ თავდა-აზნაუ-რობის გონების წარმატება შეკავშირდა მხნე და ძლიერ ფიზიკურ გლეხის ავებულებასთან. ისინი აღარ იუკადრისებენ ერთმანეთის მხარში ამოდგომას და ეს ხომ თავდებია მომავლი ძლიერებისა. ჩანს, რომ „ჩატებითი ხიდი“ თავადებსა და გლეხებს შორის, თუ კი ოდესმე იყო ასეთი ხიდი გადებული, შეკეთების გზას დადგამია. შორს აღარ არის ის დრო, როდესაც კაცს ჩამომავლობით კი აღარ დაფასებენ, არამედ პირადი ღირსებით:

„ათასთ გვარი დაუასდა
ათი ათასთ ზრდილობა,
თუ თვითონ კაცი არ ვარგ,
ცუდა გვარიშვილობა“.

ა. ჩ.

* *

ამ დღეებში „ქალის“ რედაქციამ მიიღო დასაბუქვით დღეუტ მკვრელისაგან მოთხრობა „საშინელი ქარიშხალი“ და ვეფაშვეცლასაგან მოთხრობა „მუსტელა“.

* *

საყურადღებო ამბები

(„გველის“ რედაქცია)

უშინ მე შემთხვევით დავესწარი თფილისში კალოუზნის ეკლესიაში წირვაზე. პატროსნებას ეგუტეებით, რომ მრავალს აღვიღოს და შესანიშნავ ტაძრებში დავსწრებიერა წირვა-ლოცვებზე, მაგრამ არცერთ ეკლესიიდან არ გამოყოლია ისეთი სასიამოვნო ღრმა შთაბეჭდილება, როგორც ამ ეკლესიიდან გამოვიტანე. წირვა იყო აქ ნამდვილი ქართული და გალობაც ქართული. ბეგრს ეკლესიაში მოისმინეთ წირვას და გალობას ქართულს, როგორც ქალაქებში, ისე დაბებში, მაგრამ აქაური წირვა-გალობა სწორეთ ბევრთ განსხვავდება სხვა კრებულთა წირვა-გალობისაგან. წირვას მღვდელი ნამდვილი ქართული კილოთი ჭქართული გამომეტყველებით, ასეთივე კილოთი მთავარ დიაკონიცა: ამ შეწიერ კილოზე გალობენ ქართული მგალობლები. არ იცითხათ, თუცა აიანეს მგალობლებზე? ლატბარი ვახლავსთ ზაქარია ჩხიკიშვილი და მოწაფეებთ თფილისის სათავდა-აზნაური შკოლის მოსწავლენი. სათავდა-აზნაური შკოლის ინსპექტორი ამ მგალობლებს ჰგზანის სხენე: ბულ ეკლესიაში მუქთათ, არა საფასით, არამედ თა-

მთავრობის უწყებებში“ დაბეჭდილია შემდეგი ამბავი, რომ რვა თებერვალს, როცა პეტერბურგის უნივერსიტეტის დაარსებას დღესასწაულობდენ, მონთა საყოველთაო არეულობა ქუჩებში შექვიფიანებული სტუდენტებისაგან; ბევრი უჩრჩეს თურმე პოლიციელებმა დაშოშმანებულთიყვენ, მაგრამ არა ეშველათ რა. ყველაზე უფრო გაცხარებული არეულობა ყოფილა მიხეილოვის მანეჟში, ცირკში, პატარა თეატრში, საცა წარმოდგენა უნდა შეწყვიტათ, სემნოვის ხიდან, ტუმაკოვის შენობაში, დიდი იტალიის ქუჩაზე, ეკატერინის, ქარაგანის ქუჩებში, ჩერნიშევის შესახვევში, გარეთ უზნის პროსპექტზე, ვლადიმირის და ნევის პროსპექტზე, პალკინის რესტორანში, საცა ფანჯრები და კარები სულ დადღეწა. ქუჩებში ნამდვილი კრივი და ცემა იყო გაბაჩოული. პოლიციის ცნობით დაიჭრა თერამეტი კაცი ანიჩაეის ხიდან „ფორნიკების“ რაზმი იყო დაყენებული აქაც საზოგადო ჩხუბი გაიმართა და სტუდენტებს ვარდა ბევრი გარეშე პირთაგანი დაიჭრენ. ამ ამბავს მთავრობის უწყების სიტყვით იმ-სთვის აცხადებდენ, რომ ბევრი ვახუთადებული ხმები მოსკოვ ამ დღის არეულობის შესახებ.

ვის მოვალეობის აღსასრულებლათ. შევირდებს ისე კარვით შეუსწავლიათ გალობა, რომ ულოტბართაც შეუძლიათ გამოვიდენ. სწორეთ სააზნაური შკოლა ამ შემთხვევაში ერთათ-ერთი შკოლაა, რომელიც კემეზარით ასრულებს საზოგადოების ქრისტიანულ მოთხოვნილებას და ბუნებრივს აღზრდის საქმე დაუყენებია მკვიდრ საფუძველზე. რატომ არ მოახდენენ განკარგულებას ჩენნი დირექტორები, რომ თავიანთი საკამებო შკოლის შევირდებიც მაჩვიონ წირვა-ლოცვებ სიარულს და გალობას ისე, როგორც ეს შემზაულა სათავდა-აზნაური შკოლას!..

მომეცით ნება, ბ-ნო რედაქტორო, თქვენის გაზეთის საშუალებით გულისთადი მადლობა გამოთუცხადო 1) თფილისის სათავდა-აზნაური შკოლის ინსპექტორს, რომელსაც ამისთანა შეწიერი წესი შემზაულა რწმუნებულ მისდამი შკოლაში, ქრისტიანული ზნეობის და სარწმუნოების აღორძინებისა და განმტკიცებისათვის, 2) ბ-ნ ლოტბარს ზ. ჩხიკაძეს მისი გულ-მოაღწენ მეცადინეობისთვის ქართული გალობის შესასწავლებლათ და 3) თვითონ მგალობლებთ შვირდებთს გუწდს.

გთხოვთ, ამისთანავე წარმოგზავნილი ხუთი მანეთი ვადასცეთ მგალობელთა გუწდს მოსწავლეებს ხილისათვის და ეს სამოციოდე წიგნები ჩენნი გამო-

ცმანი ზნეობრივ შინაარსისა და სასარგებლო საკითხებზე, ღირებული თუთხმეტე მანეთისა, როგორც მკვლევარსა გუნდს, ისე სხვა მოსწავლეთა. ბნ-ლოტბარს მიერთებენ ყველა ჩვენგან გამოცემული წიგნები ქვეშე ცალკე.

არ შემიძლია აგრეთვე გულითადი მადლობა არ გამოუტყვადო პატივცემულ კრებულს იმ შევნიშვნის კილოთა წირვა-ლოცვის აღსრულებისათვის, რომელიც მათ ასე კარგათ შეურჩენიათ, თუმცა ერთ დროს, ან სხვა ადგილზე, ნიღაფ სლიანიურათა წირავდა ხოლმე, და იმ შევნიშვნის მხურის და მამაშვილის განწყობილებისათვის, რომელიც მათში სუფევს და ასე შევნიშნათ მოქმედობს მათ სამწყსოზედაც.

რა სასიამოვნო იქნებოდა და როგორ საუკუნოთ დღეებამდე, ქუთაისის სათავადაზნაურო „შკოლის ინსპექტორსაც რომ ნაცლათ სათავადაზნაურო ბანკების საქმეებში ვარდისა და მონაწილეობის მიღებისა წაებათ თვლისის სათავადაზნაურო „შკოლის წეს-წყობილებისათვის და შევირდების გუნდი გამოეყვანა ეკლესიაში და მლოცველების გული დეტურა ამისთანავე გალობით!.. ვანა ხელს არ უწყობს მათ იმერეთის ხალხის გლობის სიყვარული და შევნიშნა ხმები მოწოდებით!.. ყველაფერი ხელს უწყობს, მაგრამ სურვილი კი არ არის!..

დამ. დ. ლამაშაძე

* *

ქუთაისი. ბნ 3. გ—ლი იუწყება ექიმის ს. მესხის ღვაწლს სამტრედიის არე-მარე სოფლებში და შემდეგ რკინის გზის სამაზნურში მის გადასვლას. ს. მესხის ღვაწლი უთუთო სასარგებლო მოვლენათ უნდა ჩაითვალოს და მით უფრო საწყენია მისგან ამისთანა ადგილის მიტოვება და უფრო მსუქანი ლუქმის განყოფილება. სამწუხაროთ ამისთანა მკვლევარი ბნობია, ჩვენი ექიმები უმეტეს ნაწილათ მიმდევარია იმ ხალხის სიბრძნისა, რომ „სადაც არ იყოს, ცოტაც კარგადაა“ და არა სხვა რამ კაცთა მოყვარულთა იღებებს, ბიზანტიზმით ამისთანა ადგილებში, როგორც მკვლევართა სამტრედიისა და სხ.. მხოლოდ დროებით. ს. ჯიხიაშვილი იყო ერთ ხანს ერთი უნივერსიტეტში კურს-დამთარგმნელი ექიმი ბნ-ი—დემ, რომელმაც ხალხის ნდ—ბა მოიპოვა და ხალხიც არავითარ ღონეს არ ზოგავდა, რომ ეს ექიმი თავის სწავლის საშანავათ წაეყვანა. მარა რაი რომ ბნ-ი ე—დემ უმაღლესი სამაზნურის ადგილი იყო, სოფელი მათგან. ეგ, რასაკვირველია, მისი სრული ნება და მოდელი ეინ ყოვლებმა, იმან თავისთვის იძე-

ცადინოს. მე მხოლოდ ის მიწა ვთქვა, რომ სოფელი ისეთი ყოფი არ არის, როგორც ზოგიერთებს ჰგონიათ, რომ ნასწავლი ექიმი ვერ დააფასოს და „მარჩიელ-მკითხავენზე“ უპირატესობა არ მისცეს, მარა, რა ქნას სოფელმა, როდესაც მისი ბელი მარჩიელებზეა მოვლული. მე ეცი კულაშში, ურჩიების უბანში, ერთი მკითხავე ურჩი, რომლის ცხოში მუდამ დღე ორი-სამი ცხენი აბია; ავთომყავების კირისუფლები მიწასვეს აგრეთვე, თუ როგორ შეუბანებიათ ეგ მატყუარა მარჩიელი მათ თავის ცხენზე და თითონ კი ქვეითათ დადევნებინათ თავის სწავლთან წყაყყანათ. ამისთანა მკითხავეები რამდენია? იგივე ეცი, რომ მთავრობის განკარგულებას მათ შესახებ უქმათ ჩაუვლია, ღვდლის ქადაგებაც თავის ვრში ფუქი ყოვილა. ეს კი ნამდვილი ფაქტია, რომ მათი ზეგავლენა დიდდ შეუმცირებია მხოლოდ ნასწავლი ექიმების მეტოქობას. მაშასადამე სოფელი განსაზღვრავს არ არის თავის ცხო-მარჩიელთაში. აქ ბრალი იმათ ედებათ, ვისაც შეუძლია მისი გამოსნა და ის კი უფრო შემოსავლიან ადგილს ეძებს და ხალხს მარჩიელების ანაბარა ტოვებს. ყველას სრული ნება აქვს, უთუთო ისე მოიქცეს, როგორც თითონ ჰსურს, მაგრამ ეს სრული ნება მაინც ვერ ათავისუფლებს იმათ სოფლის მოვალეობისაგან. როდესაც ხალხიც ნასწავლი ექიმებს მარჩიელებზე უპირატესობას აძლევს და არც შესაფერის ღონისძიებას უზრუნველ მათ პატრონად, დიდ საწყენთ ურჩება მათი გაცლა, ექიმებიც უნდა აფასებდნენ ამ გეარ მოვლენას და ასე უნუფეროთ არ უნდა ტოვებდნენ მას და, თუ მაინც და-მაინც მსუქან ლუქმას გამოეკლებთან და ხალხის სამაზნურზე ხელს აიღებენ, იმ შემთხვევაში, რა ეუყუთ? ჩვენც მადლობას ვეტყვით მათ პატივისცემისათვის, მარა „გაუმარჯოს“ და „ვაშას“ კი არ ეუძღვნით და არც არიან ამისი ღირსი.

კ. ა—ძე

* *

ქუთაისი (ხონის ნაწილი) 21 იანვარს შედგა კუხ-გუმბის გამოსახებულ-შემნახველ ამანავობის წლიური კრება, რომელსაც დაესწრო ორასამდის კაცი, თუმცა ის დღე საქმიანდღე იყო და ამხანავობა უფრო გლვხთავან შედგება. ამ დროს ჩვენში, ნამეტან ასეთ თბილ ტარისებში, გამაღებელი ევენახის მუშაობაა. კრების თავმჯდომარეთ არჩეულ იქმნა ექიმი პ. ი. ჩხ—შილი. კრებამ ისურვა სხვა საკითხებზე უწინ მოგესმინა ანგარიში სამხანავო სიმინდისა, რომ ამით გავთავისუფლებინა ამხანავობის არა-უწყობილადანი, რომელ-

ნიც სასიმიდღეში კი მონაწილეები არიან. ანგარიში-
დან აღმოჩნდა, რომ, თუმცა საამხ ნავთ სასიმიდის
გახსნას, რაღაც მისდა ბედათ თუ უბედობთ მოუსავე-
ლობის წელიწადებიც თან დაჰყვა და ხალხიც წინა-
ნდელი „საზოგადოების ბედლების“ უგზო-უკვლოთ
გაქრობითი დღესაც ერთობ გულ-გატეხილია, მაგრამ
მაინც ამ ორ-სამ წელიწადში ათასზე მეტი გოდორი
(ფუთიანი კალათი) სიმიდი შეკრებილა საამხანაგო
სასიმიდღეში, რომლიდანაც ხუთას გოდორზე მეტი
გავსებულა (ბართების ჩამართმევით) ისევ საზო-
გადოებაში და ერთი იმოდენი დღეს სასიმიდღეშია *).
კრების ყურადღება მიიქცია ერთმა სამწუხარო ამბა-
ემა. ნათქვამია კარგ ოჯახშიაც გამოკრევა სადმე
ერთი მახინჯია. ამხანაგთა შორისაც გამოჩენილა
თურმე ერთი თუმცა შეძლებული, მაგრამ უშვილ-
ძირა და უსულ-გულო კაცი, რომელიც თურმე
სოფელში ხალხს აბრეყებდა, რომ სასიმიდღეში სი-
მიდი არ შემოეტანათ. კრებამ დაადგინა: იმ კაცს,
შინას, ჩვენი ამხანაგობა არ სურებდიაო, ამიტომ იგი
გვათავისუფლოთო, ე. ი. გამოკრეცხოთ ამხანაგო-
ბიდან, რომ მერე ჩვენზე ცუდი ნათქვამი აღარეინ
დაუჯეროსო.

ამას შემდეგ კრება შეუდგა გამსახებელ-შემ-
ნახველი ამხანაგობის წლიური ანგარიშის მოსმენას.
როცა არა-ამხანაგები მოაკლდა კრებას, დათვლილ
იქნა ამხანაგობის წევრნი, რომელნიც შეადგენენ ამ-
ხანაგთა მთელი რიცხვის — 329-ის — თითქმის ნახევარს.
ანგარიშიდან მოკლეთ რომ ეთქვათ, აღმოჩნდა შემ-
დეგი: საანგარიშო წელს ამხანაგობას ორმოცდა-
შვიდი ათას მანეთამდის მოუტრიალებია, ე. ი. მიუ-

ლია 46744 მ.—89 კ., გაუცია 46656 მ.—59 კ.,
და ახალი წლის დამდგეს დარჩენია ათას-სამას მანე-
თზე მეტი (1339 მ.—59 კ.), რომლიდანაც ნაღ-
ფულათ კასში ჰქონია 594 მ.—59 კ., მოგებიან
ბილეთათ 245 მ. და ქონებათ 500 მ. სულ დღეს
ამხანაგობას აბალი (22067 მ. 29 კ.) ოცდა-ორ
ათას მანეთზე მეტი. აქიდან წილის ფულია 9951 მ.
26 კ., სათადარიგო თანხა არის — 680 მ., მოზარბუ-
ლი ფული — 9840 მ. — 96 კ. და წმინდა მოგება
საანგარიშო წლისა — 1394 მ. — 62 კ., რომლიდა-
ნაც შეხვდათ წვერთ დივიდენდა მანეთზე 14 კ.
(14¹/₆). კრებამ ანგარიში ერთხმით დაამტკიცა.

კრებაზე სხვათა შორის აღძრულ იქნა ერთი
საყურადღებო კითხვა. ვის არ გავგონებათ ჩვენებურ
მეზარბუმეთა გაქირებული მდგომარეობა. ჯერ
საღ თესლს ვერ შოულობენ, რომ აბრეშუმის მოსაე-
ლელი შრომის შესაფერი ნაყოფი მოიწიონ, მერე
რასაც მოიწვენ, იმასაც ვერ ასაღებენ, რადგან არც
პარკის ვახშობა იქიან და არც კარგ ძაფათ ამოღება;
ქსოვისა და რთვის შესახებ კიდევ რამდენი რა გეა-
კლია — ეინ მოთელის... საჭირო არისო, მოხსენდა
კრებას, რომ ჩვენ, მეზარბუმეებმა, ჩვენვე დავეხმა-
როთ ჩვენ თვისო: დავარსოთ ამხანაგობა, შეედა-
გინოთ თანხა და თესლიც ემოვოთ, პარკის ვახშო-
ბაც ეისწავლოთ, ძაფთ ამოღებაც გავაუმჯობესოთ
და ქსოვაკო. ერთი სიტყვით ჩვენი მოწეული აბ-
რეშუმები ჩვენვე გავსალოთო. კრებამ დიდი სიამო-
ნებით და, როგორც მას ეს თერამეტი წელიწადია
ჩვევია, სრული ერთსულობით მიიღო ეს აზრი და
მიანდა ამორჩეულ კაცებს საჭირო წესდების შედ-
გენა და სიტყვის საქმეთ ქვეყა...

ამაშინ ჰქვია (იესო) მოწაფეთა თვისთა: ეი-
თარმელ სამკალი ფრიად არს, ზოლო მუშაყნი მცი-
რედ, ეეცდრენით უფალსა სამკალისასა, რათა გამო-
ავლინინეს მოქმენდი სამკალსა თვისსა* (სახ. მათ.
თავი 9 მუხ. 37).

ნარ.

კ ა ნ ა რ ა მ ა *)

(მკლავოებს)

მხრე-ტეტია — მიხაკ
და ლეიტკელა თოღია,
ეინც ქართულს გამეგრულებს,
სუყველა პედაგოგია.

„კორფი“ და „ეოდოვოზოვი“,
„უშინსკი“ შეუსწავლიათ;
„ესტალიო-დისტერევები“
არშიათ ვარე ავლიათ.

შოლოთ მას იმეორებენ,
რაც სხვისგან გაუგონიათ.

*) ხეილ „ეგალი“ № 8

სტრამში დაბადებული
ნოქლოროდელი ჰგონიათ!..

მათთვის არც გვარი, არც ტომი,
არც სწავნიარი ბუნება!..
სამაიმუნო გამხდარა
მათა კეკა და გუნება.

აი, ხომ ხედავთ ამ ბატონს,
რომ ჰგომობა ჩვენსა შკოლასა
და მითი გულს უკეთებდა
მთა-გადაღმიელ მოლასა?

ცხადათ აქ იყო, ჩუმათ — იქ,
მტრისა და მაყვრის მსახური!..
ჩაზისმარკა: არ დასწვა
არც მწუელი და არც შამფური.

მას თურმე პედაგოგობა
დაჰქონდა გასაყიდათა
და ჩვენი ახლოგაზლობა
დაიდგა გზათ და ხიდათა.

და რაც უნდა, იზოვნა...
აუხდა გულისწადილი!..
ლღეს ეძებს მარტო მეგობრებს,
მზათა აქვს მათთვის სადილი.

იცის, რომ კუჭი მადლარი
ადვილი მოსაგებია!..
მოიხიბლება: ცუდს აქებს
და დაჰმობს, რაც საძებია!..

იცის და მიტომ პატიჟობს
დიდს და პატარას ყველასა...
მაგრამ ვის? ინტელიგენტსა
ფუჰსა და ლორ-მუცელასა.

იოლათ წვა მათიფაც...
ბრმა და ყრუ არის სოფელი:
მოყვარე მტერი ჰგონია
და მტერი — შემამკობელი.

აი, იმასთან მეორეც
მოდის და მოიფხორება...
ვითომ ვერ იცნობს მოლასა!..
ჩუმათ კი ვანბორება.

ეტყობა პედაგოგის
ჯერ მაგას არა სცხებია:
ვერ შეუფნია სხვისი რამ,
თავისიც დაფიწყებია!..

ალარც აქ არის, ალარც იქ!..
ჩამდგარა ორთა წყალთ შუა!..
გამოღმა გრძნობა დაჰკარგა
და გაღმა დარჩა მის კეკა.

მაგრამ ხომ გავგონაით:
ქვეყანას უმუხლოსა
ვირს ვარდისახარს ეძახდენ,
რომ ხელი არეინ ახლოსა?!

მესამე? მაგრამ მესამე,
მეთვ, გინდა მესამე!..
სულ ერთი გვარის არიან...
შემისწავლია მე ასე.

და რაცა გამოერევა
იმათში თითო-ოროლა,
როგორც ყვევებში ბულბული,
ანუ ჩხიკვებში ტოროლა.

აჩივლდებან დიდები,
ალარ აძლევენ შევლასა!..
ან დათვის კერძათ გახდიან,
ან შეაჰმევენ მელასა.

ვინდა გარჩევეს პედაგოგ
უგვაროსა და გვარიანს,
როდესაც ერთი ფასა აქვს
კეთიბეცსა და ეკრიანსა?...

ორიოდ სიყვავა ქართველ მოსწავლეთა მდგომარეობაზე რუსეთში

უსეთში სხვა-და-სხვა ერთა შორის ქართველებს თავისი წარსული უპირველესი ადგილი უჭირავთ; მაგრამ აწმყო მდგომარეობა მათი განსაკუთრებით განათლების მხრივ თითქმის ყველა შემოსწავნებულ ერთეულს უკან არის ჩამორჩენილი. არას ვიტყვი თვით რუსებზე; ავიღოთ მაკლდონი პოლონეთი, ფინლიანია და თუნდაც სამხრეთი, რომელი ძირეული სამშობლო ისმალეთშია და არა რუსეთში; ერთი თვალის გადავლება-ლა საჭირო, რომ დავინახოთ, რა გაცილებით დაწინაურებულან ისინი სწავლა-განათლებაში და რა უკან ჩამორჩენილან ამ მხრივ ქართველები. როცა პოლონელები, ფინები, სამხრეთ ასობით ითვლებიან სახელმწიფო, თუ კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში, ქართველებს ძლიერ ათ-ათიოდელა ეყოლებათ მოსწავლე. თუმცა ეს გარემოება ძლიერ სამწუხაროა ჩვენი თვის და ამიტომაც არის მიზეზების გამოკლება საჭირო, მაგრამ ამ წერილში მე სულ სხვა მიზანი მაქვს და სულ სხვა საგანზე მსურს მივაქციო მკითხველის ყურადღება.

საუჭკებელია, რომ რაჟი ასე ცოტაა ქართველთ მოსწავლეთა რიცხვი, სწავლა-განათლებაზე ღვილობერ მდიდართა და ხარისხოვანთა ქართველთა მულოები. ყველგან ასე ყაფილა: სწავლა-განათლება პირველთა უკვამათ მაღალ წოდების და მდიდართა შეილებს; შემდეგ იგი გავრცელებულა საზოგადოებაში და გამხდარა საყოველთაო კუთვნილებათ, იხრალათ. თუ ეს აზრი მართალია, თუ მართლაც ქართველ მოსწავლეთა რიცხვი გადამეტებთ მაღალწოდებისა, მაშ ისინი უმეტესათ უზრუნველ ყოფილი უნდა იყონ მატერიალურათ. ნამდვილი კოზის გვიჩვენებს იმასა, რომ ქართველი სტუდენტები, თუმცა მათ რიცხვში მეტ-ჯერობით თავდა-აზნაურობა მეტობს, ყველა სტუდენტებზე ღარიბნი არიან. ამ ას ქართველ სტუდენტთა შორის ორმოცდა-ათი მინც მშვიერ-მწყურვალთა, დაწინაწლობს; ეკების რაიმე სამუშაო იშვოვს და სამუშაოდან ხელს არ აიღებს რაც უნდა ძნელ პირობებში იქნას იგი ჩაყენებული. ეისაც მსურს, ადვილათ დასამტყიცებელია, რა წრეს გასულ ჯაფის ეტანება ქართველი მოსწავლე უცხოეთში. მაგრამ როგორც ეტყობა, ამის ვაგების მსურველი საქართველოში ძლიერ ცოტა უნდა იყოს, რადგან არა ერთხელ წერებულა ამია შესახებ, არა ერთხელ უყენებდით ქართველ მკითხველისათვის ჯოჯოხეთური წვლები

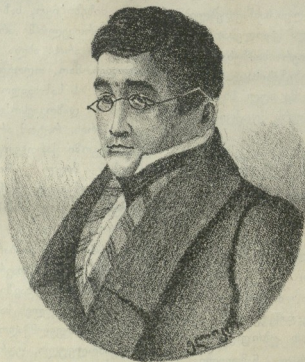
თავისი შვილისა, ან მოამისა რუსეთში, თუ სხვაგან და მას ჯერაც არ უთხოვებია ყური ამისთვის...

მე არას ვიტყვი იმ ქართველზე, რომელიც არ მოშორებია თავის სოფელს, ან რომლის ცხოვრება მთლიან შთაურთქვას ადლსა და დახლსა. მე შროლოთ მაკერებებს მოწინავე, განათლებულ ქართველთა გულგრილობა, მადლობა ღმერთს. ერთ ღირის იმათაც უსწავლიათ რუსეთში, უნახავთ თავიანთი თანა მოამეთა მდგომარეობა. როცა ან თვითონ, ან მათი თანამემამულენი დაბადას იწყებოდენ უქონლობისა გამო და ყოვლად უმწეოთ, თავის ანახაურათ იყვენ მიტოვებულნი, ნუ თუ არ ხედავენ ისინი, რა მამაშვილურათ ზრუნავენ და გაფაციცებით თვალყურს ადევნებენ თავინთ შეილებს სხვა ერთა წარჩინებულნი? თუ მაშინ ქართველ გაკირებულთა მოხმარება არ შეიძლებოდა, ეს იმის მიზეზი იყო, საზოგადოებრივი ცხოვრება მაშინ საქართველოში არ მოიპოვებოდა. ახლა კი სულ სხვა არის: ახლა გავიხსოვთ, რომ გაიღვიდა საქართველოში, ოღონდ გზა უჩვენეთ ქართველობასა და ის საზოგადო საქმისათვის თავის ძალღონეს არ დაზოგავს! კარგი და პატიოსანი. თუ ეს ასე არის, რატომ არ ითავებენ ცხოვრების სათავეში მდგომი ქართველები და რატომ არ შემოირიებენ მთელ ქართველობის ძალას, რატომ არ შექმნიან ისეთ რაამე, რომელმაც სამუდამით ქართველ მოზარდ თაობის ღარიბი ნაწილი უზრუნველყო?

კერძო პირი მიხარებას თავის შვილს სასწავლებელში, საცა მთავრობის დახმარებით და თავისი მეცოდინებით ბავში სწავლას ამთავრებს; შემდეგ შედის უმაღლეს სასწავლებელში, როცა თავის ძალღონეს საყველმჟღადო ბრძოლას ანდომებს და ქანც გამოლოებული, უღროვით მობერებული ბრუნდება შინ. (კიდევ კარგი, თუ ცოცხალი მინც ჩამორბუნდა თავის სამშობლოში, მოხდება ისიც, რომ უძლეველ ბრძოლაში თავსაც წააგებს). არავითარი კავშირი (ან ძლიერ მკირე, ასე რომ საღაპარაკოთაც არა ღირს) ქართველ მოზარდ თაობასა და მოწინავე ქართველთა შორის არ არსებობს, არავითარი სულიერი ვაღლენა ამ უკანასკნელთა პირველებზე არ აქვთ. ამას შემდეგ რაღა უნდა მოთხოვონ ახალ „დიპლომიან“ მომქნარ ახალგაზდა ქართველს?! საჭირო გასაკუთებელი — ურცხვია; ასი კი არა, ათასობით რომ სწავლობდენ ქართველნი და თითოული მათგანი საზოგადო სარბიელზე გამოედეს სამოღვაწოთ, ექვც, მაშინაც დაკმაყოფილდეს ოღნავაც არის ჩვენი საზოგადოებრივი მოთხოვნები, ისე არეულ-დაჩუღულია ჩვენი აწმყო, ისე ჩა-

მორჩენილი ვართ ყველაფერში განათლებულთა თანამედროვე ცხოვრებას და ჩვენ კი იმის მაგივრათ, რომ გამოვზარდოთ ჩვენი შვილები და ძმები ჩვენ სულიერ გავლენას ქვეშ, ჩვენ საჭიროებათა მიხედვით შთაუწერგოთ ახალგაზდათა მამულისა და პირადათ ჩვენი სიყვარული,—ჩვენ ვწყვეტთ მათთან კავშირს, არას დაეცემებთ მათ ბედ-იღბლისას; მოთხოვნილება კი მათზე ბევრი გვაქვს. თუ რაიმე სიყვარული, თუ რაიმე მშობლური სიბოძა თავის სამშოლოსადმი კიდევ უღვივის გულში ქართველ მოსწავლეს, ეს მისი მდიდარი ბუნების ნაყოფია, ეს უკლისათ მისი შექმნილი და აღზრდილია. ამ სიყვარულს მამული-

შე, ქვეყნის საჭიროებათა მიხედვით, 2, მიეძღვათ სხვა-და-სხვა ერებს და ჩვენც შემოვიღოთ ისეთი წესი, რომლის შემწეობითაც ჩვენმა ღარიბ მოსწავლეებმა შეიძლონ სწავლა ღ არ ანდომონ ხოლმე თავისი ძალღონე ლუკმა-პურის ძიებას. პოლონელებს, ფინებს, ესტებს, რუსებს, ციმბირელებს, სომხებს და სხვათა ჰყავთ შემუშავებული პრაგრამით ნებადართული საზოგადოებანი, რომელთ მოვალეობა არის აღვენონ თვალ-ყური მოზარდ თაობას და ღარიბებს სწავლა გაუადვილონ დახმარებით. აი, ამისთანა საზოგადოება ჩვენც გვინდა; კერძო პირების დახმარებით, ისიც შემთხვევით, გაჭირებას ვერას ვუშვებით. მდგომარეობა ჩვენის ერისა კი ისეთია, რომ

5. გრძობაკოვი.

სადმი და თავის ერისადმი ზრდაში თითქმის არა-ეის სხვას წილი არ უღვეს. აბა, დაეკითხოთ ჩვენ თავს, რომელმა ჩვენთაგანმა აღზარდა ერთი ყმაწვილი მაინც! რასაკვირველია, მე აქ არა მაქვს მხედველობაში ისა, რომ ზოგიერთ მოსწავლეს ხანდა-ხან შემთხვევით ორიოდ გროშს აწუდენენ.

მე ვამბობ იმ სულიერ კავშირზე და გავლენაზე, რომელთაც ვპოუვებ სხვა ერთა მოწინავე მოღვაწეთა და მათ ახალ თაობათა შორის. რომ ბევრი არ ეილაპარაკო, ორ წინადადებით გამოვთქვამ ჩემ სურვილს: 1, ჩვენმა მოწინავე საზოგადოებამ უნდა აღზარდოს ახალი თაობა თავის გავლენას ქვე-

იგი ითხოვს, რაც შეიძლება, მეტ განათლებულთა მომეტებულ რიცხვს, ენერგიულ მოღვაწეთა. მაგრამ აწინდელი უნუგეშო პირობების წყალობით ქართულ მოსწავლეს ენერგია ეკარგება და ცოდნის შეძენასაც მოკლებულია. დრო არის ყურადღება მივაქციოთ ამ მოვლენას, რომელსაც დიდი გავლენა ექნება უქტველათ ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე, მით უმეტეს, რომ ეს მოვლენა დიდ მნიშვნელოვანია ჩვენი ფიქრით...

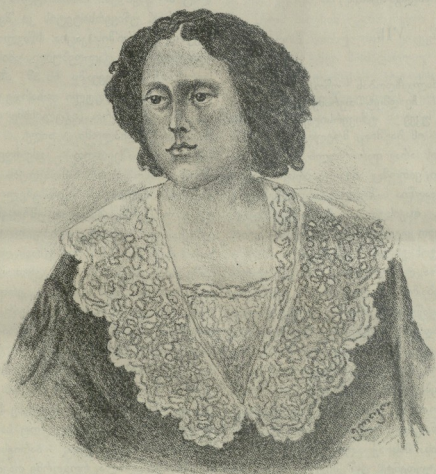
სტულა ვ. თოჭურია.

(შემდეგი აქნება)

ალექსანდრე გრიბოედოვი და მეუღლე მისი ნინო ასული ალექსანდრე ჭავჭავაძისა

ეს შესანიშნავი მაღალი გონების და ჭკუის კაცი დაიბადა 1795 წელს მოსკოვს. ოცდასამი წლის იყო, რომ უცხო საქმეთა სამინისტროს სამსახურში შევიდა და გაემგზავრა მდინათ სპარსეთს, სადაც შაჰის კარზე შეისწავლა შეენიერათ სპარსული. შემდეგ გააწესეს ეროლოეთან, რომელმაც შენიშნა მას წარჩინებული ნიჭი, ჭკუა-გონების განვითარება და მალე წინ წასწია სამსახურში. ამ დროს ის გაე-

მეუღლე ნინო იყო თვით კარგი ნასწავლი ფრანგულს და რუსულს ენაზე. ის იყო სამეგრელოს მთავრის, დავით დადიანის მეუღლის და. თვითონ გრიბოედოვი თავის ცოლს სილამაზით აღარებდა მეუღლით მადნას. სულიერი და ხორციელი შეენიერება ნინოსი, ამასთანავე მისი დამოკიდებულება ძველებურ მთავრებისა და სამეფო ოჯახებთან საქმარსაბუთს გვაძლევს, რომ ა. გრიბოედოვი უნდა ყოფილიყო ქართული დარბაისლობის მოყვარული ამ ერის უძველესი კულტურით და ზდილობით გატაცებული. იმან შეიყვარა საქართველო, როგორც თავისი სამშობლო და, ეჭვი არ არის, უდროით

გ. ნინო ალექსანდრე ჭავჭავაძის ასული

ცნო თვითონში თ. ალექსანდრე ჭავჭავაძის ქალს ნინოს და, როცა პეტერბურლიდან დაბრუნდა უმაღლეს ელჩათ სპარსეთის შაჰის კარზე, შეერთო ცოლათ. მეტათ შეტკივდა მას გულთ ქართველებზე და ხშირათ უჩრევედა პასკევიჩს, რომ სიფრთხილით მოქცეულა საქართველოს ზალბს, არ მოეშალა მისი შინაური წეს-წყობილება, ჩვეულება და სამართალი. მიუცილებლათ ყოველივე ეს უნდა მიეწეროს სულიერს გაელენას შეენიერის ნაზის არსებისას. მისი

რომ არ მოეკლათ სპარსეთში, ის შეიქნებოდა საქართველოს და კავკასიის მმართველი. ეს რომ მომხდარიყო, ვინ იცის, იქნება ჩვენი გონებითი წარმატებაც მისი მეოხებით უფრო ბუნების გზაზე დამდგარიყო. მაგრამ, ეტყობა, საქართველოს აქაც ბედმა უშუბთლა. გრიბოედოვი მოკლეს სპარსეთში ოცდა-თოთხმეტი წლისა. იმას დარჩა უნუგეშოთ ჩეიდმეტის წლის ქვრივი, რომელიც აღარ გათხოვედა, და კომედია „ვაი ჭკუისაგან“, რომელმაც მისი

სახელი უკედევყო რუსეთში. ა. გრიბოედოვი და მისი მეუღლე ნინო დასულავებული არიან ერთათ მთაწმინდის ეკლესიის ეკტერში, აქ მწახველის თვალს ასიამოვნებს პოეტური ძეგლი, რომელშიაც გამოქანდაკებულია ახალგაზდა ქალი: ის მუხლო-მო-

ყრილი და თავ-ჩაღუნული დასტირის საყვარელ მეუღლეს შემდეგი სიტყვებით.

„შენი გონება, შენი საქმენი
ან დაეწელება შენს სამშობლოს;
მაგრამ უდროით წისთავს გამშორდი,
რათ მიღლატე მე შენს ნინოს“.

პ ა რ ი უ ი

ახალგაზდობა *)

VII

შ არიქში ახალგაზდობას უწოდებენ სტუდენტობას. ჩემდემტ - თერამეტის წლის ემაწეული უკვე უნივერსიტეტის სკამზეა. მანამდი ის ბავშვია, მოვლა-პატრონობა ესაჭიროება, ამისათვის არავითარ როლს არ თამაშობს საზოგადოებაში, ვითომტ არც კი არსებობდეს. მაგრამ რაკი თავი დააღწია საშუალო სასწავლებელს, ის უკვე ახალგაზდაა, თავისუფალი ქცევაში, მოქმედებაში, ერთი სიტყვით ყველაფერში. ის სტუდენტია. რა არის აქ სტუდენტი? ეს არის ახალგაზდა მოქციფე, მოთამაშე, ხუმრა, ლაზღანდარა, სუბუქი ყოვა-ქცევაში და აზროვნებაში. მას ყველაფერი ფეხებზე ჰქაიდა. არაფერი არ აწუხებს ერთ საქმეს გარდა: რანაირათ ვაერთოს, დრო გაატაროს, იმხიარულოს. სტუდენტი ნიშნავს თავაშეგებულ კაცს, რომლისთვის არავითარი წეს-რიგი არ დაწერილა. ძლიერ რშვიათათ ნახეთ სტუდენტებს, რომელიც რიგიან პირს ოჯახს იცნობდეს, სამაგიეროთ მის მიერ უმოწყალოთ ითვლება ქუჩებში, ის შინა კაცია ყვა-ბანებისა და სხვა გასართობი ადგილებისა. მას აქ უთუნდება და აქ უღამდება. ოჯახში სტუდენტს ვინ შეუშვებს? პირიქით, თუ ის პარიქმივე სალომს, იძულებულია მშობლები დატოვოს და ბინა სხვაგან დაიჭიროს. შინ არაეინ მოაკეთეინებს, ოჯახს ვაკეისერისო, მისი ცხოვრება ასე მიმდინარეობს. დილას, ერთ ორ საათს ლექციებზეა, შუადღეზე სადილობს და ყვა-ბანაში მოდის, სადაც საღამომდი რჩეა. შემდეგ მიდის საგანშმით, ერთ-ორ საათს რამეს წაკითხავს და ისევ ყვა-ბანაში ბოუნდება აქ ატარებს დროს დილის სამ ოთხ საათამდი. მართალია, უნივერსიტე-

ტში დადის, მაგრამ ეს კითხვა მისთვის მეორე ხარი-სხოეანია, ფულს რამ არ იხდიდეს, შეიძლება სულაც არ წავიდეს. სამხიარულო ალაგების მუღმივი სტუდენტია, უნივერსიტეტის კი შემთხვევითი. ამასთანევე ის ანგარიშის კაცია: სწავლისათვის რამდენიმე წელიწადი აქვს გადადებული, ამის გადაცილება აღარ სურს. ამ შემთხვევაში ის ამ აზრით ხელმძღვანელობს: ნაკლები ფული დახარჯე და ბეერი იმხიარული, ნაკლები დრო (იგულისხმე ფულიც) გადადევ და ადრე დიპლომი აიღე, თუმეც ეს დრო ხანდახან უსაშველოთ გველდება. სწავლისათვის დროს არასოდეს არ ჩამოაკლებს სამხიარულოთ გადადებულ დროს, ეს უკანასკნელი თანდათან იზღდება. როცა საეგზემენოთ ემზადება, მთელი ღამე არ ძინავს, მეცადინეობს, მეორე დღეს კი ხეტიალობს, ყვა-ბანაში აღამებს. რა უშვეს, დღე იმეცადინოს და ღამე იძინოს? მაშინ ხომ გართობა დეკარგა, ამას კი ვერასოდეს ვერ დამთმობს. ერთმა სტუდენტმა მითხრა: სოფელში როცა მივდივარ, ყოველთვის ღამე ემოგზაურობო: რატომ დღე არა-მეთქო—კითხე. — იმიტომ რომ ამით დროს ვეგებ, დღე დროს ვატარებ, ვერთობი, ღამე უნდა ეძინო: ამ უკანასკნელს ეკლებს პირველისათვისო, მომიგო მან. აი, რას უტახის იქ უთუოთ სტუდენტბია. თუ საღმე ქუჩის ქალია, იქ უთუოთ სტუდენტბია; პარიქსაც ცადნია მისი ხასიათი და ცდილა, როგორმე თავიდან მოეშორებია. ამისათვის ეს ახალგაზდები ერთ უბანში შემოურეკია: დე, აქ რაც გსურთ, ის ჩაიღინეთ, სხვა უბანში აღარ დაეინახება. ამ საცქელქო უბანს ლათინური უბანი ჰქვია, თეთოთნ სტუდენტბი უწოდებენ ახალგაზდობის ქვეყანას. ეს არის მათი ასპარეზი, აქ სტუდენტი ბატონია და, როგორც ბატონი, ვინ რას გაუბედავს. ერთმა სტუდენტმა რომ მთელი უბანი შეაწუხოს, არაფერია, კანონიერია: მთელმა უბანმა რომ ერთი სტუდენტი შეაწუხოს, ყველაფერია, უკანონოა. ამ ქვეყანაში თავისებური წარმოდგენა აქეთ წეს-რიგის, ზრდილობის შესახებ. რაც აქ სასახე-

*) იხ. აგვლა № 8

ლოა, სხვა უბანში სამარცხენიაო. ჩისთვისაც სხვა უბანი ფიქრობს და მოქმედობს, ის სტუდენტებისათვის სასაცილოა. თავის უბნის გარეშე სტუდენტ ერთ დღესაც ვერ გაძლებს, მოეკედი, დაიხრჩე, სულის-თქმა მიჭირსო. ეს იმითაა რომ აქ ის ხელ-ფეხ-შეკრულია, ეს მისთვის უაზარაა, ნაობაზია. როცა სხვა უბანში გავა, ის მოქალაქეა, ჩვეულებრივ მოსაქმე პრაქტიკოსია, ეს კი მისთვის აუტანელი ტვირთია: როცა თავის ქვეყანაში დაბრუნდება, ის არის, რაც უნდა იყოს—ცელი სტუდენტია. არ იფიქროთ პარიკის დღევანდელი სტუდენტობა ცხოვრების უკანონო შვილი იყოს. არა. მისი არსებობის მიზეზი ცხოვრების განვითარებაა. მისი ისტორია შეკვეთილებელია პარიკის ისტორიასთან. შეიძლება ეს საინტერესო იყოს? მამ გადამველოთ თვლიო.

რა არის დღეს პარიკის სტუდენტობა? აზაფერი, რა იყო ამ 50 წლის წინათ? ყველაფერი. როცა ის იტყოდა, „მე“ო, ამით მთელ ქვეყანას იგულისხმებდა. რასაკვირველია მთელი ქვეყანა სტუდენტობას არ წარმოადგენდა. მაგრამ სტუდენტობა მთელ ქვეყანას წარმოადგენდა; მისი სურვილი და მისწრაფება ხალხის სურვილს და მისწრაფებას მოასწავებდა, მისი მოქმედება და მღელვარება ერის მოძრაობას წინ მიუძღოდა. ყველა დიდ არეულობას დროს სტუდენტობა ტოვებს უნივერსიტეტის კედლებს, ლექციებს, ლაბორატორიებს, წიგნთ-საკრებებს და იარაღით ხელში ქუჩაში გამოდის, როგორც უკანასკნელი მებრძოლი. ის წინამძღვრობს ხალხს, ადის ბარიკადაზე, ზურგს უშვერს თავის მომხრეებს და გულს გააფთრებულ მტერთ. სიძაბუნე, ღაწრობა მისთვის არ სუფევს. ის მეთაურობს რევოლუციებს 1830 წ. ივლისში. 1848 წ. თებერვალში. ის გამოჰყავს იდეალურ ტიპებათ საუკეთესო მწერლებს: გორე ზანდს („Horace“) ვიქტორ ჰიუგოს („Misérables“) და სხ. სტუდენტები დამღვროდენ ამგვარ სიმღერებს:

Socialisme a deux ailles
L'étudiant et l'ouvrier 1) და სხ.

ან კიდევ:

Avec les ouvriers nos frères
marchons bras dessus, bras dessous 2) და სხ.

აი, ეს იყო სტუდენტების ოქროს ხანა. მერე რაღა მოუვიდათ? საქმე იმაშია, რომ სანამ ხალხი პოლიტიკურა უფლებებისთვის იბრძოდა, ახალგაზდობაც მისი სისხლი და ხორცი შეიქმნა. მაგრამ რო-

გორც კი ხალხმა ეკონომიური კითხვა წამოაყენა, მაშინ ამ „ჩვენი პოეტურ ელემენტმა“ უარყო ის, ეს ნამეტანი პროზააო. როცა ხალხი იძაბოდა: „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“ სტუდენტობაც მასთან იყო, მაგრამ როცა ხალხმა მოინდომა ამ სიტყვებისთვის შინაარსი მიეცა: იქ არ არის ძმობა, სადაც ერთს ლუკმა პური ენატრება და მეორე წებობობს, მაშინ მთელი დაზარალებული ქვეყანა მის წინააღმდეგ შეერთდა. ეს მოხდა 1884 წ. იენისის თევში, პარიკის მუშა ხალხმა სოციალური რევოლუცია მოახდინა. ახალგაზდობა არა თუ დაეხმარა, დაჭრილ-დასისხლიანებულთაც კი უარჰყვეს სტუდენტ ექიმებმა. აი, რას წერდა იმ დროს კარლ-მარქსი თავის გაზეთში: „რომ ხალხის უკანასკნელი ილიულოება გამოკრალიყო, რომ წარსულთან ყოველივე კავშირი გაწყვეტილიყო, უნდა მომხდარიყო ერთი გარემოება: პარიკის არეულობების პოეტურ ელემენტებს, პოლიტენიკურ სასწავლებლის სტუდენტებს მწ. გერელთა მხარე დაეკირათ და სტუდენტ-ექიმებს ეთქვათ: დაჭრილ პლებებს ვერ მივაშველებთ ჩვენს მეცნიერებასა“. ხოლო როცა სამ წელს შემდეგ ნაპოლეონმა რესპუბლიკა გააუქმა და თავის თავი იმპერატორათ გამოაცხადა, სტუდენტები ხელ-ახლათ აშფოთდენ და მოუშვებ მიაშურეს: არიქა თოფი ხელშიო. ამაზე ერთმა მუშამ (რომლის სახელი აღარ ციან) ასე უპასუხა: „ახალგაზდა ბურჟუაზი ის მამა თქვენი იყო, თუ ზიმა თქვენი, რომელმაც იენისში (1848 წ.) დაგებრიტა და დაგეკარგა?“ აი ეს სიტყვები შეიქნა ამ საუკუნის სტუდენტობის მოძრაობის დასკვნა. სტუდენტობა, ხალხისავე დაცილებული, ცხოვრებისგანაც დაცილებული შეიქმნა. მის დაეკარგა ყოველივე იდეალი და იმ ზომამდე მოძრაობის და პროგრესის დედა-მარღვი პროლეტარიატია. ეს ახლა ყველაფერია. იდეალი, უმაღლესი ლტოლილეობა ბურჟუაზიდან გაქცეული მას შეეფარა. ის ლამობს დღეს ქვეყნის განახლებას და ამ მიზნისაკენ შეგნებულათ მიეკენება. სანამ სტუდენტობა არ დატოვებს თავის განცალკევებას და არ მიუახლოვდება მუშა-ხალხს, მანამ მას არავითარი იდეალი არ ექნება. შეასრულებს კი სტუდენტობა ამ დიდ მოვალეობას? *).

საზღვარ-გარეული
(შეშვებო ქნება)

* ამ კვანთ ლათინურ უბანში საუკუნადღეუო მოძრაობა: მუშათა დ-სის მეთაურებმა: გორესმა, ტელმა, მღელენმა და სხ. გამარჯეს სავარო ლექციო სტუდენტებისათვის. ამან ძალანა მიიტაცა სტუდენტობა. ხოლო პურჟუაზილი განხუთიო უმწიკეს, ძვავით ლექციებს მისმენეს ევა-სანამ წახელა ვრახსი!!.

1) თარგმანი: სოციალიზმს აქვს ორი ფრთა, სტუდენტო და მუშა...
2) ზვერ ქვე მუშათან ერთათ წავიდეთ სული-სული გადაღებულთ.

სიციაცხლის თასი

(დუქონტოვიდან)

ვენ ესვამთ ცხოვრების თასიდან დახუჭულითა თვალთა; ოქროს ნაპირსა ვუსვებთ ისევ ჩვენივე კრემლითა.

* *

როდესაც მოვა სიკვდილი, თვალს ავხრებდა ფარდული; რაც სიციაცხლეში გვატყდნდა, აღარ იქნება მალული.

* *

მაშინ აშკარათ მივხვდებით, ის თასი ცარიელია; ოცნება გვიჩნდა სასმელათ, აწ ისიც გაუჩრენილია.

მისა თურქია

აკვალი“ და მესამე დასის მწერლები

(ჩვენი ლიტერატურული იდეალიზმა)

წერა პირველი

Тетерявъмъ не летать по деревьямъ.

I

შემდეგ *)

ხლა ვეკითხოთ, რაგზას დადავა შემდეგი თაობის ინტელიგენცია, რომელიც დღემდის მფიფობს და ყოყოჩობს ჩვენს ლიტერატურ რაში და რომელსაც უნდა ეუწოდოთ აწინდელი ყოყოჩა ინტელიგენცია?

ღიდი მუხანათობა გაუწია ცხოვრებამ ამ ინტელიგენციას, ცუდ და უხერხულ დროს გამოატურა ის საზოგადო მოქმედების ასპარეზზე. ეს ის დრო იყო, როცა ჩვენი ვითარების პორობონტი ყოველი მხრით მოკლებული იყო ბნელეთით. ჩვენს ინტელიგენციას ავბნა დეთარი, დეკარვა გზა-კვალი. აქედან რა გასაკვირია, რომ ამ ინტელიგენციის მოქმედებაში ვერ იპოვით ვერავითარი ნიშანი ისეთი იდეალისა, რომელიც უნათებდა გზას მესამოცე წლების მოღვაწევებს, —საშუაგუბისა, რომელსაც უკანასკნელნი ხმარობდნენ თავიანთი გამორკვეული მიზნის მისაღწევათ. აქ სუფევს რაღაც საშინელი ჯოჯოხეთური ხაოსი. ყოველ ფეხის გადადგმავზე წინ გიდგებათ აჩრდილი ერთ და იმავე დონკინოტისა მისი განუშორებელი სანჩოთი. ამ გაუეულ ბნელეთით

თავზარ დაცემული ინტელიგენცია შიშითა და ძრწოლით წადგამს ერთ ფეხს წინ, მისთვის რომ ორი და სამი უკან გადადგას, თითქოს მის დასახსნათებლათ შეეთხზას დიდებულ რუსის სატირიკოსს თავისი ფორმულა პროგრესისა: „Прогрессъ значитъ идти впередъ, дѣлая шагъ назадъ“.

ასეთი საბრალო დონ-კინოტური მდგომარეობა აუტანელი შეიქნა ჩვენი ყოყოჩა ინტელიგენციისათვის. მან მოიკრიფა უკანასკნელი ღონე ამ მოჯადოებულ წრიდან განსათავისუფლებლათ. მაგრამ აქ იარალი იყო საჭირო. ესეც გამოჩნდა: „მოამბე“ მისი სახელი. იარალს ოსტატი, გამოცდილი მომხმარე ეჭირებდა. არც აქ შეხედირათ დაბრკოლება: ჩვენმა ახალგაზდა ბებრებმა მოიყიდეს ძველი თაობის ღონიერი და ყველასავან კარგათ ცნობილი წარმომადგენელი; მეთათურობა დიდის ამბითა და ნადიმითა, პარაკლისის გადახდითა და ქართული ღმინით დაულოცეს მას, თან მიიკრეს „ნა—ლი“. დაიძრა ეტლი. შიგ მსხლამა ინტელიგენციამ მორთო ყოყოჩით თავისი „მრავალ-ვაშიერ!“ ბოლოს ეტლი მიგორდა. —სად? მიხვდება მკითხველი—სწორეთ იმ ქიჩხისთან, (ჩონჩხთან), რასაც კარგი ხანია კრუხივით აზის „იერიკა“. აქ გამარჯვებულმა ინტელიგენციამ ისკუპა და დაიჭირა საიმედო აღავი მარჯუნივ საიმედო მებობლისა, ხანგრძლივი ბრძოლით დაქანცულმა თავისუფლათ ამოისუნთქა. შემდეგ მოწყალების თვლით გადახვდა არე-მარეს და აგრეთვე მოწყალებიანი და ნაზი ხმით იწყო ღაღადი: „აქ მოდოთ თქვენ, ტერით-მძიმენო და მაშერალნო, ჩვენთანა არს ღმერთი!“

მეთაურმა ჩვენს „РАБОТНИК-ებს“ მოქმედების პროგრამაც ვაუწყა: „იმის ფიქრს კი ნურავინ შეუშვებს თაშში, ვითომ ახნაურობის საქმე ჩვენს ქვეყანაში ნამდვილ საერო, სოციალურ კითხვას არ შეადგენდეს. ამიტომაც ამ კითხვის ახსნა ჩვენი ცხო-

*) მხილველ აკვალი“ № 8.

ერების ერთს უდიდეს საჭიროებათ უნდა ითვლებო-
დეს. საითყენაც უნდა მიიხედოს ქართველობამ თა-
ვისი ზედის გასაუმჯობესებლათ, რა გზასაც უნდა
დაადგეს, სულ ერთია, ყველგან, ყოველ ნაბიჯზე
მას ეს სიფრქვი დახედება მისი საშინი მუქარ თ:
„ახსენ, თორემ შთავნთქამა*! *).

ამ ნაირათ ჩვენი ყოყონა ინტელიგენციაც და-
ადგა ძველი თაობის გზას. მათი მიზანია მოგდონ
ხელში ტარი ისტორიული ჩარხისა და უკან ატრი-
ალონ. ამ — პირველი დასის სრულის მოწინააღმდეგე
ძალას შეადგენს ახალ-დაბადებული — დღეს მესამედ
წოდებული დასი. ამ დასმა შეივინა ახალი ისტო-
რიული ძალა და ამოუდგა გვერდში. ეს ის ცხო-
ველ-მყოფელი ძალაა, რომელიც გამოძრა იმ ხო-
კოდან (ხოკერიდან), რასაც დღეს ასეთი ერთგუ-
ლებით იცავს ჩვენი რეაქციონური დასი. შუთონა
დასის ეკანისას დაქცვიან მრავალი ღონიერი კან-
დიდატები. ეს გახლავთ ბურჟუა-ლიბერალები. ისინი
შალოთ შემთხვევას უტდიან, რომ თავისი ფაქტი-
კური ძალა თეორიულათ განამტკიცონ. ისინი, ცხა-

ლა, მალე შექმნან ღონიერ ორგანიზაციას. აწვი-
ქრობ, ჩვენი შეხედულება ამ დასთა მომავალ ბე-
დზე ერთობ არ უნდა იყოს ტეშმარიტებაზე დაშო-
რებული: მოსალოდნელია, ჩვენი აზრით, მესამე და
მეორე დასი მომავალში დაუახლოვდენ ერთმანეთს
ღროებით, ჩაუნგრეონ ბუდე რეაქციონერებს, შემ-
დეგ ერთი მეორის წინააღმდეგ მიადგონ ყელი სა-
ბრძოლველთ. მაშინ ჩვენს ცხოვრებაში დამყარდე-
ბა ორი სამკვიდრო — სასიცოცხლოთ მეომარი და-
სი — პროგრესული — დღეს „მესამედ“ წოდებული
და კონსერვატული დასი. ვინ ვამარჯვებს ამ ბრძო-
ლაში? ჩვენ ვფიქრობთ პირველი. რატომ? იმიტომ,
რომ ის მიდის წინ ცხოვრების მიმდინარეობასთან
ხელ-ხელს გაყრილი. ამით ვათავდება ისტორიული
დანიშნულება დღევანდელ ახალგაზდა დასისა. რა-
ცა ეს ახალი დასი შესაძლებს თავის ისტორიულ
მისისას, ვინ იცის, იქნება, მასაც იგივე ბედი ეწვიოს,
რა ბედიც ეწია ჩვენს ძველ დასს. ასეთი მავალითე-
ბთ თესვა ისტორია, მისი ვანეთარების უღმომბე-
ლი ლოლიკა ამას თხოულობს. დღეს ის თავისი სი-
ყვარულით ასაჩუქრებს და ეფერება ერთს იმიტომ,
რომ ხელ მას ზურგი შეაქციოს და თავისი შშო-
ბლიური აღერსი მეორეზე გადიტანოს.

* „ქოამე“ № 9, შინაური მიმოს. გვ 126,
აგრეთვე № 5.

ს. ჯ. ზალაძე
(შემდეგა იქნება)

ქართველი მკითხველისაგან

ვერი რამ რჩება გაუგებარი ჩვეულებრივი
ქართველი მკითხველისათვის ჩვენი თანამედ-
როვე ლიტერატურადან. რა არის ამის მი-
ზეზი? დიდი უმადურობა და წინ დაუხედაო-
ბა იქნება, რომ აქ დამნაშავეთ ჩვენი ლიტერატო-
რები ჩავთვალოთ. პირ-იქით ჩვენ გეწამს და აღვი-
არებთ, რომ იგინი ძლიერ კარგათ არიან მომზადე-
ბულნი თავიანთ ასპარეზზე სამოქმედოთ და მათი
ბავით თვით ტეშმარიტება ღალადებს. მიხეზი ჩვენი,
მკითხველების, გაკარებული მდგომარეობისა, ჩვე-
ნივე ვანუეითარებლობა და მოუშაღებლობაა. მაგ-
რამ, როგორც უნდა იყოს, რის გამოც უნდა ვიმ-
ყოფებოდეთ ჩვენ ასეთს არა სანატრელ მდგომარეო-
ბაში, საჭიროა დიდთ ეცადოთ ამ მდგომარეობას
როგორმე თავი დაეხსოთ. რასაკერძეელია, აქ დიდთ
სავალალო არა იქნებოდარა. რომ ამგვარ ჩვეულებრივ
მკითხველთა რიცხვი მკირედი იყოს ჩვენში; მაგრამ ხა-

თაბალა ისაა, რომ მკითხველთა უმეტესობაა ასეთი. არ,
სწორეთ ამით უძნელდებათ ჩვენ მწერლებს საქმე: იგი-
ნი იძულებული არიან მუღამ მხედველობაში იყო-
ლიონ ასეთი დაქვეითებული მკითხველთა უმეტესობა.
და შემდგობდაგვართა უადვილონ მათ რთული კი-
თხების გაგება და შეთვისება. თითოეული მად-
ლაერი ქართველი მკითხველი უნდა გრძობდეს და
აფასებდეს მწერალთ ასეთს ღეწულს. ამასთან წნეობრავთ
ეალებულია იგი, ყოველი ღონისძიება იმპაროს,
რათა გაუადვილოს სამშობლო ლიტერატურაში მო-
ღეწეთ საქმე. ამ მიზნით მე, როგორც ერთმა სა-
შუალო ქართველ მკითხველთაგანმა, ავირჩიე ერთი
შემდეგი საშუალება. რაც კი რამ ხელ მასწავლენი იქნე-
ბა ჩემთვის ჩვენს ლიტერატურაში ეკითხო კულ-
მოდგინეთ და ყურადღებით, ხოლო რის გაგებასაც
ვერ შევიძინებ, მაზე დავეკითხო ჩვენ სულიერ მას-
წავლებლებს — ლიტერატორებს. თუ სულეური
არ აღმოჩნდა ხოლმე ვისთვის, თუ მათ საზოგა-
დო რამ ინტერესი ექნათ, იმედი, პასუხს მივიღებთ
ვისგანაც ვგერი იქნება; ამასვე ვურჩევ ყველა ჩემ

გვარ მკითხველებს და თანაც ეიმედოვნებ, რომ ბევრი მათგანი მიზანძეს ჩემს მაგალითს. თუ ეს იმედი გამიპართლდა, ქართველ მკითხველთა და მწერალთა შორის არსებულზე უფრო მკვიდრი კავშირი დამყარდება, რითაც ორივე მხარე ღიღად მოაგვებს.

ამ წამათ მე, გატაცებული და მასთან ვაბრუებული ვარ ბან-ლ-ლის ფელეტონით: „ქურნალი კეკელი“ ისე თვის მმართულების კლდეშია** *). გატაცებული ვარ მას ვაბრუ, რომ ეს „ფელეტონი“ დიდთ საყურადღებო შინაარსიანია; მართალია, ის კითხვები, რომლებზედაც აქ არის ლაპარაკი, კარგი ხანია აღძრეს ჩვენ მწერლობაში (ბან-ლ-ლის ზართი ორი წელიწადი უნდა იყოს ჩვენც ასე ეფიქრობთ), მაგრამ ამ ფელეტონში მეტათ ლაპარაკითიანთ არიან იგინი აღმუსსულნი, იმდენათ ლაპარაკითიანთ, რომ მკითხველს ჰგონია, ა, ეს არის ეტაცე ხელი და დაევირეო. ვაბრუებული კი მის გამო ვახლავარ, რომ სწორეთ ამევე ფელეტონმა სულ ამიბნია დღეთარი და ზოგიერთი კითხვები სრულათ გაუგებარი ვახდა ჩემთვის. აღმათ მეტათ საკვირველი და გაუგებარი მოგუნენა უნდა იყოს ჩემში ამეგარი ყოფა, სხევე-სათვის არ ვეცი და ჩემთვის ცხადია, რომ სასაცილო და მასთან საწუხუხარი მდგომარეობაში ჩავეყრდი. ამიტომაც დანახრებას ეთხოეთ ბან-ლ-ლი და ამ წამსვე იმასაც მოვახსენებთ, თუ რაში გვეჭრებება მისი დანახრება.

აღნიშნულ ფელეტონში, თქვენ ბძანებთ ბან-ლ-ლი, „თუმცა დიდი ხანია „კეკელი“ გულმოადგიეთ გვარწმუნებს, რომ ახალ პრინციპებს ჰქადაგებთო, მაგრამ მას, არამც თუ ახალი, ახლის მსგავსიც არა უნახავს რაო. რაც „კეკელს“ ახალი ჰგონია, ის მე. სამოცე წლების მოღვაწეებმა მოჰფინეს საქართველოს არე-მარცასო, შემდეგ კი თქვენეც აღიარებთ „კეკელში“ თაე იჩინა სოციალ დემოკრატულმა პრინციპებმაო“. ახლა გვიბძანებთ, ეს რაღაც „სოციალ-დემოკრატული“ პრინციპებია, ახალი რამეა ჩვენს მწერლობაში და საზოგადოებაში, თუ ძეელი? თუ ძეელია, მაშ. ნიადაგც უნდა ჰქონოდეთ მათ ჩვენში, რადგან მათი მოძეელება უნდა მომხდარიყო არა ჰერში, ან კავკასიონის მთის მწვერვალოებზე, არამედ თეთი საზოგადოებაში. ასე ეფიქრობდეთ ჩვენ, სანამ არ დევედეთ. თქვენე ფელეტონის იმ ადვილიდის, სადაც თქვენ რაღაც კაპიტალისტურ წეს-წყობილოებზე ლაპარაკობთ. აქ თქვენ სხვათა შორის ვადაქრით ბძანებთ, რომ სოციალ-დემოკრატულ პრინციპებს ჩვენში დღეს არავითარი ნიადაგი არა აქეთო. ჰანს ეს პრინციპები სრულიათ უცხო ხილს წარმოადგენენ

ჩენი საზოგადოებისთვის და თუ ეს ასეა, რაოთ გვარწმუნებთ, „კეკელს“ ახალი არა უთქვამსრაო? ეს ერთი.

მეორე. მესამოცე წლებში გამოსული მოღვაწეები ორი დიდი პრინციპათ იყენე გამსკეალულნი; ერთი ამ პრინციპთაგანი იყო ეროვნული, მეორე მეტათ დემოკრატული. ამ პრინციპების სამსახურს შეწირეს თეთრთი ძალ-ღონე მამინდელმა მოღვაწეებმა და საუცხოოე ნაყოფითაც დაგვირგინდა მათი მოღვაწეობაო, ბრძანებთ თქვენ, ბან-ლ-ლი. სწორეთ ამევე აზრის ვახლდით ჩვენც, სანამ წყევითხადელი ზემო აღნიშნულს ადგილს თქვენ ფელეტონში, სახელობ იმ ადგილს, სადაც თქვენ ამტკიცებთ სოციალ დემოკრატულ პრინციპების სრულს უადვილობას და უნიადაგობას ჩვენში. აქ კი თქენი ნათელი შეხედულობა ჩვენ მოღვაწეებზე გაუგებრობის წყევიადმა მოიცვა, დევიბერთ და უნებლიეთ დემოკრატუთ თაეს: რანართ მოხდა, რომ „დიდათ დემოკრატული“ პრინციპები მთელი იცუნდა თუ წლის განმავლობაში გზის მაჩვენებელ ვარსკეკლავათ იყო მიჩნული ჩვენ ცხოვრებაში ჩენის სასიქადულო მოღვაწეებისაგან და მხოლოთ დღეს, რაცა ვერ კიდევ იგივე მოღვაწეები უღვიან სათავეში საზოგადო საქმეებს, სოციალ-დემოკრატუთ პრინციპებისათვის ნიადაგი აქპრა ჩენის ცხოვრების არე-მარცაზე? თუოთ ეს თქენი, ამეტათ დემოკრატული: პრინციპები იმდენათევე უნდა განირჩეოდენ სოციალ-დემოკრატულ პრინციპებისაგან, რამდენათევე მუე მოვარისაგან, რადგან თუ მათში მზავსება რამე იყოს, სადაც პირველ პრინციპებს აქეს დაჰქონდათ ნიადაგი, იქ მეორენეც უნდა ხარბოდენი.. არა ბან-ლ-ლი? მაშ ავე-ხსენით რაშია საქმე?

მესამე. თქვენ ბრძანებთ: „მესამოცა ჩენი ცხოვრების ნიადაგზე აღმოცენდეს ისეთი ეკონომიური ფორმა, რომელიც შეიძლებს ვადავილობას ევროპის კაპიტალისტურ *). წეს-წყობილების დამყარებას ჩვენშიო“. თუმცა არც ის მოვაჩინათ შეუძლებლათ, რომ ჩვენმა ცხოვრებამ მიიღოს ისეთი მიმართულება, რომელიც ხელს შეუწყობს კაპიტალის გამარჯვებას ჩვენში. ჩვენც სწორეთ ამ აზრისა ვიყავ

*) როდესაც ჩვენ, მეთხველის ქართველი მწერალი გეჟუნება: „გაპიტალისტურიო“, ამ შეხედულებასთან ერთთ განუძორებლათ ვეჟულისისათ: „ეკონომიკსაც“. მაშ რადა საჭიროა ეს უგანსეკედა სიტყვა, როცა პირველს ესმართა? მაგრამ შესძლოა სადმე რესპონდეს სსეგავრი კაპიტალისტური წეს-წყობილება? აკვისსენით, ბან-ლ-ლი.

ვით, რომ თქვენეე არ გაგეკარწყლებიათ ეს აზრი თქვენ ფელეტონში მოყვანილი ფაქტებით, ბ-ნო ლალო, და მართლაც თქვენ თითონ ბძანებთ: „კაბიტალიზმი უკეე იკიდებს ფებს ჩვენში, დღესეც მაიძინებნა ჩვენს შორის ასობით უმიწა-წყლო და კაბიტალისტებიც, თუშეცა ისეცა, მაგრამ გვეყანან კოა; ამასთან თქვეითის ცოტა ეჭვს ვარეშეა, რომ ჩვენს ქვეყანაში ახლა დიდი ეკონომიური კრიზისია, რაღაც ცელიობეა ხდება“. ჩვენ გვეგონა, რომ არცერთი თქვენგან აღნიშნულს ფაქტს ადგილი არ ჰქონდა ჩვენში და ამიტომაც გეწამდა: „ჩვენი ქვეყანა მალე შეიმუშავებდა ისეთს ეკონომიურ ფორმას, რომელიც წინააღდებებოდა ევროპული კაბიტალისტური წეს-წყობილების გამარჯვებას ჩვენში“. მაგრამ თქვენგან ნაჩენებ ფაქტებს შემდეგ ძლიერ შეგვეწყა ეს რწმენა და დეეკითხეთ თავს: რას მოასწავებენ ეს ფაქტები, თუ არ იმას, რომ ჩვენ უკეე თავი გავეყუევა წარმოების ჰაბრაკში, როგორც ამბობს ბ-ნი ყორდანია,*) და მით შექმნილა კიდეც, ისეთი მიმდინარეობა, რომელიც ხელს კ ა არა ფებსაც შეუწყობენ ევროპული კაბიტალისტური წეს-წყობილების გამარჯვებას ჩვენში. მაგრამ ეგებ ძლიერ ადვილათ შესაძლო იყოს თავი დავაწყოთ ამ ჰაბრაკს და სხეა უკეთეს ჰაბრაკში გავყოთ იგი? დეერთმა კარგი მოგცესთ, კარგი ეს იქნეს. მაგრამ ძლიერ დიდათ კი ევებები და ევეკობთ მისთვის, რომ თქვენ კარლ-მაქსი აეტორატეტათ დაევისახეთ რე ეს მეცნიერი კ ერთ ადვილს თურმე, აი, რას ამბობს: „რაკი ერთხელეე რომელიმე საზოგადოებამ ფები შეეუგა ბუნებრივ კანონთა განეითარების გზაზე, რომელთაც (კანონთა) ექვემდებარება ამ საზოგადოების მოძრაობა, მას (საზოგადოებას) აღარ ძალუძს, ან გადაბიტეს ბუნებრივ ფაზებს თავისი განეითარებისას, ან აცილდეს მათ რომელიმე დეკრეტების ძალით. საზოგადოებას შეუძლია მხოლოათ ეს ფაზები შეამოკლოს და შეამსუბუქოს ტანჯეანი მშობიერებისა“. მაშ შეუძლებელი ყოფილა კაბიტალის ჰაბრაკს თავი დავაწყოთ და რაღა დავკრჩენია ამას შემდეგ, თუ არ ბებიაობა? ერთი სიტყვით ძლიერ ვაჭირეებულ მდგომარეობაში ჩავეყუეთ, ბ-ნო ლალო, მით, რომ ერთი მხრით თითონ მიეციითეთ კარლ-მაქსზე, როგორც აეტორატეტზე და მეორე მხრით

აღიარეთ კაბიტალისაგან ფებსი ადგმა ჩვენში. ამას შემდეგ, როგორც ვთქვით, ჩვენ იმედი შეგვეწყა. მოგვეშველეთ, გავეძლიერეთ ისეე ეს იმედი, ბ-ნო ლალო.

მეოთხე: თქვენ გრწამსთ, რომ „ევროპა ჩქარი ნაბიჯით მიდის წინ და შორის არ არის ის დრო, როდესაც ახალი ეკონომიური წეს-წყობილება ძირეულათ და ერთიანათ შეეკლის მის ცხოვრებას. ამ ახალ წეს-წყობილებას ექნება დიდი შემეერთებელი ასიმილაციური ძალა. ეს ძალა მალე დაძლიებს სხეა ერთა ეკონომიურ ფორმებს“*) და დაამყარებს უფრო მაღალსა და სამართლიანს ურთიერთობას“. თქვენ პირს შაქარი, ბ-ნო ლალო, რომ იმედი ჩავისახეთ გულში და გვათქმევიენთ: მოვესწრობი, რაც რომ მიინდა ზემთისკან (იგულისხმეთ კაბიტალის სუსტისაგან) დაუწავგურელი; მაგრამ რაგომ ისე არ გეითხარით ყოველივე ეს. რომ იჭვი არ დაბადებოდა საბრალო ქართელ მეთხველს? აქ მაინც საიდან დაგებდა ეგ იჭვი, იეთხავით თქვენ, ბ-ნო ლალო, ჩემი იქენეულობით თავ-მოამბურებული? როგორ საიდან, თქვე დალოცილო, თუ მოამავალი ევროპული ცხოვრებას ექნება ასეთი ძლიერი ასიმილაციური ძალა, არც ახლანდელი უნდა იყოს. უამძალოთ, და თუ ასეა, მაშ ევროპის ცხოვრება ახლაც გვარიან ასიმილაციურათ უნდა მოაქმედობდეს. ეს ცხოვრება კი, როგორც თქვენი წერილიდან მჩანს კაბიტალისტურ წეს-წყობილებაზე არის დაამყარებული, რის ვამოც მისი ასიმილაციური ძალა ჩვენზე უნდა გამოიხატოს სხეათა შორის იმაშიც, რომ ჩვენ ძალა-უნებურათ უნდა გავყოთ თავი კაბიტალის ჰაბრაკში, არა ბ-ნო ლალო? საზოგადოთ ამ ადვილმა თქვენ ფელეტონში არამც თუ იქებენ გამიზრავლა, შემაშინა კიდეც, რადგან მე ახლა თანდათანეცატობ, რამ ეს რაღაც კაბიტალისტური წეს-წყობილებაა, ეამზე უარესი რამე უნდა იყოს. თუ მართლათ ასეთი რამეა, მაშ გეიშველეთ, გეასწავლეთ, რა მოეხებრება?

ქარბელი მკობეელი

(შედეგე ექნება)

*) რომ ამ მომავალი დროისთვის ჩვენმა ცხოვრებამ დამოუკიდებლათ შეიმუშაოს კედეე უფრო სუეკეთესო ფორმეა, მაშინ რაღა უნდა მოსდეს? მაინც ჩვენს ცხოვრებას ეკონომიური ფორმეა ექნებაან ძლეულნი, თუ იმედიით, ეს ფორმეა ძლეულ ევროპისას?

*) ისეეე „მოამეე“.

აუტ.

პ ა რ ტ ა ხ ი

(მოთხრობა ვგ. ნინოშვილისა).

დასასრული *)

XI

აჭულის ღამე იყო. მაგრამ უმითარო და მოღრებულული ხანდა-ხან გაანათებდა ელევა და სადღაც შორს-შორს გაისმოდა ქუხილის გუგუნე. საწეიმრათ მომზადებულ ბუნებაში მძიმეთ ჩაძინებოდა სოფელს. ჯერან ტვერიძის ოჯახშიაც ყველას ეძინა, გარდა მეღონასი. ეს უკანასკნელი კი წამომდგარიყო ლოგინიდან, ჩვეულებრივთა შემოედვა თუზე ხელი და ნიდაყვი დაეჭრინათვის ზანდუტზე. ელვანზე დაინახადლით, რომ ლოგინის მეორე მხარეს ეძინა ჯერანს. შპოლოთ ამათი ეაჭო, ლუკა, აღარსად ჩანდა.

„რაც უნდა იგი თქვან მერგ!“ — ჩაიფიქუნა მეღონამ და განაგრძო ნაქერ-ნაქერათ ფიქრი: „გული არ გეიტებო, რას ქვია, ჯერ კილა ბაღანაი ხარ. ეგება იმისთანა ბედნიერობა მოველის, რომ შენ ბედს ძაღლმა არ დაწყფოსო. — მითხრა თვეკლემ. რა კაი გულისაა! ყველა უბედურეი ანუგეშოს უნდა, კია ნუგეში თუ წვახს... მარა მე აღარ მწამს... წყვილა იგი დროი, რომ ვეფიქრობდი—აი დღეს, აი ხელ უკეთესათ შეიცელება ჩემი ყოფა-მეთქი!.. რა კია ბაღნობა!.. რაზე გამახსენდა ახლა ბაღნობა? რაეც კაი ტკპილი სიზმარი, ასე მახსოვს ჩემი ბაღნობა... იმ ღამეს რომ სიზმარი ენახე, ვითომ მე ნიკოს ცოლი ვიყავი, ახალი სახლი გეკონდა. ჩემი ლუკაი ახალი თეთრი პერანგით დათამაშობდა ეზოში. ვითომ ჩემი და ნიკოს შვილი იყო. რაეა სიყვარულით მიზხერდა ნიკო! მაინც ზოგიერთ სიზმარში ყოლიფერი ესე კარკათ არის, რომ ცხადთ თავის დღეში არ იქნება... მარა იმ ღამეს საშინელი სიზმარი ენახე! კლტეი იყო. დაბლა ზღვასავით ბნელი იდგა. რაცხამ გადამაგდო და წვედი უფსკრულში. არსა აღარ იყო ფსკერი, მიეფრიალებდი ასე. რა შემეშინა!.. რომ გევილიძე, სული შემეშებოდა. ნეტა რაა სიზმარი? ნენამ მითხრა, კაცს რომ დაეძინებდა, სული გაფრინდებდა და ივიაო. მერე ნიკოს

ცოლი რომ არ ყოფილივარ მე, რეზა დამეჩინაჲ. რა კაი იქნებოდა, ნიკოს ცოლი რომ ყოფილიყავი. მარა ვინ იცის! ეგება ქე შეგეძულდებოდა ერთი—მეორე; ბეერი ქნილა ამისთანაი... არა, ტყუილია! ერთი გზობა თუ კი გიყვარდა კაცს, იმას მერე ესთეი მაინც ველარ შეიძულებ, რაეც მე ეძულვარ ჩემ ქმარს. ოცჯელ კი მითხრა—შენ არ მოკტები და სხვაი ყველაო. მართალია! იმას მერე ვითამ და რაეაღავარ ცოცხალი!.. ღმერთმა იცის, ათასჯერ კი მინატრია სიკეთილი. არ მოვეკტი!.. რაა ახლა იგი, ყოლიფერი რომ გამახსენდა! რალთ მინდა ახლა ავინი! მესამე გზობაა, ავი ასე რომ მემართება: ვფიქრებ, ვფიქრებ, ყოველიფერი გამახსენდება და ბოლოს აღარაფერი! ამ დღესაც ასე დამემართა—ვიფიქრებ, ვიფიქრებ, ბოლოს ფიქრით მოღალეული მივედი წყლის პირზე, შემეშინა და ქე დაბერუნდი შინ! ერთი უწინ კილა მევიტანე ფიშტო... მქონდა, მქონდა ხელში, ველარ ვაგებდე და ისევე შევიანებ! ნახე, ახლაც ასე თუ არ დამემართოს!.. ფიქრი ვის გუფონია! უცფათაი უნდა... და ვათავდა! მახსოვს, ბაღნობას ცოფიანმა დამსუნა. მომიტანეს ცოფის წამალი, მარა არ იქნა ვერ დაფლიე და ვერა. რაეც მიეიკარებდი პირთან, გულზე წამომაზიდებდა და ვერ დაღევედი. არ დამელია და საშეელი არ იყო. ბოლოს მივედი, უცფათაი დეჭუჭე თვლები და ვადღეუში პირში. ვათავდა, სულაც არ იყო ესე საშინელი, მე რომ მეგონა... რა კია ბაღნობა! მე და ნიკო რომ ვავარაზალდებოდით ქედში წაბლია! ბაღანის გული სამოთხეა! ერთი გუშლიამ მესიზმრა კიდო, მე და ნიკო ვითამ ესევე ბაღანაი ვიყავით და ერთათ ვთამაშობდით. ესე ტკპილათ კი ვამომელეცხა მაშინ რომ!.. ნეტაი არ ვამომლექებოდა!.. ღმერთო, რა და რას მოვეყვი!.. ვის ეწყინება? ნიკოს ეწყინება, ეგება კიდე ატირდეს. ნეტაი ერთი მანახა ახლა! ჯერ ცოლი კიდე არ შეურთავს თურმე. ნენას, ბაბას, დებს, ძმებს, უწინ ყველას ეუყვარდი და მას მერე ყველამ შემეჩენა. რამდონი ხანია თვლი აღარ შემევილია არცერთიხა! ნეტაი იგინს თუ ენატრება ჩემი ნახეა, რაეც მე იგინს? რა სულელი ვარ! თუ ენატრებოდეს, ვინ დაუშლიდა! რომ შეგეძულდი, შეგეძულდი ყველას! რეზა შეცთო! რა ვიცი რეზა შეცთო! ესე იყო ჩემი საქმე მოწყობილი და შეცთო! თლთ იგინა დაწაშული ჩემ შეცთობაში! არა, ვითამ? აბა, მე ვარ? რა ვიცი, ვეფრის ვეიგებს კაცი, ესე მოწყობილი ჩემი ყოფნა!.. ნეტაი ლევენს თუ ეწყვი ნება? არა, იმას არ ვუყვარდი, თვარა არც ესე მო-

*) იმ. აქველი 8.

მიძულებდა! მე ამ დღემ ჩამავლო, თვითონ ცოლი შეერთა და არის ტკილიათ!.. მატყუებდა, მიყვარ-
ხარო!.. ვითამ და რა უნდა ექნა? მე ზომ ვერ შე-
მირთავდა ქმარიან ქალს! ესე წვეყვეანე სადმე? ჯე-
რანს რომ კაი, გადგერჩებოდით, კანოლი არ გაგვი-
შობდა. ძალიანი უბედურათ არის ქალის საქმე! ყა-
ძახის ქალი ბონც ნამეტურ დაქორული! ჯერ დღე-
მამა შენი მონც და მერე ქმარი! ხმის ნება არც-
ერთთან არ გაქ! რომ ვაწვალთ, მაინც ნება ხელში
უნდა დარჩე, სადამდი ცოცხალი ხარ! ამა, სხვაი რა
გავი? გეცქევი? რა ვამოვიდა მერე? რამდონი გეც-
ქა, მარა ზოგი დაქერილი მიიყვენეს, ზოგი ქმარმა
მოკლა და ზოგი ქირმა დაალობა, თაობიდან არის
ყოლიფერი უხეროთ მოწყობილია და იგია.. რათ,
რათ მინდა ახლა ამას რომ ვფიქრავ! დასწყვილოს
ღმერთმა, ერთი ფიქრიდან მეორეს გაყევი და მე-
რე აღარ გათავდებ! ფიქრი? ფიქის რა გაათავებს!
ფიქრი მაშინ გათავდება... მაშინ ყოლიფერი გათავ-
დება!.. რამდონე ვაგვიანებ, იმდონე ვარესია. ცო-
თის წამალი რომ არ დალევი, იმის არ იყოს, უც-
ფათაი დატუქე თვალები და გათავდა!... მეღონია
ნელ-ნელა წამოდა ლოგინიდან და გაჩერდა. გვი-
მე, მაშინდელა გული მისუსტება და გული ზეკანკა-
ლებს! — ჩაიფურუნა — „არ შემიძლია!“ — დაუმტა და
ხელახლავ დაჯდა ლოგინზე. დაჯდომის დროს ლო-
გინმა თუ იატკამა დიჭრილა, ჭრილხე ჯერანმა
გაილიდა და „გვი შეილო“ — დაიძახა ზმორებით.
„მჯდომარე არ დამინახოს“, დაფიქრა მეღონიამ,
დაწვა და წაიხურა თავზე საბანი, თითქო ძინავს.

შუალამე გადავიდა. ქუხილი და ელევა მატყუ-
ლობდა. ბოლოს დაუშვა ზაფხულის მსხვილი წვი-
მა, რომელსაც საშინელი გრიალი გაქონდა ყაერთი
დახურულ სახლზე. — „არა წვიმა!“ — დაიწყო მეღონიამ
ფიქრი — ამისთანაი წვიმა რომ იქნებოდა, ჩემი ლუ-
კაი მკითხავდა — ენა ლა იია? ნეტაი თუ ენახავ
ჩემ ლუკას? ბაღნები ანელოზებში ურევირა. მე
ვინ მამიშობს მასთან! იგიც კაია, თუ დევიანხე. ვინ
იციც, ეგება ტყუილა ვატყუებ თავს, აფერი არაა!
ეგება იმისთანაი ბნელი უფსკრულია, მე რომ იმ
ლაძის მესხმა, წახელა შოგ, წახელა... ხელის მოსაკი-
დი არ გაქ და ფეხის!.. რას ვფიქრავ? თვითონ ენა-
ხე, რაც არის... „შენ არ მოკტები და სხვაი ყველა-
იო!“.. ეგება დასტურ არ მოგეტყები! არა, ცრუობაა,
ყოლი კაცი მოკტება... სუ! მეღონა მამაღმა იყვი-
რა. თუ ტყუილა მომეყურა? მაღე, თვარა დამა-
თუნდალა თავზე!.. ამედელ თუ არ. იქნა, მერე აღარ
იქნება... აა, შენ გლახავ, ჩემო თაო! ჩემსგამეტს
არ უქნია თუ! ცოთის წამალზე რომ ექენი, ესე
თვალები დახტუქე, გააქანე ხელი და გათავდა!.. ია-

სთანაი წვიმა, რომ კაცი ეფერს გვიგონებს. მერე
ქე გვიგონათ თუნდა, რა მენალოება! სინთხილე კია
საჭირო, ასელახე არ დამინახოს. რას დამინახავ?
ძინავს!..“ ამ სიტყვებით მეღონია ხელ-ახლავ წა-
მოდა ლოგინიდან, სწრაფათ მივიდა ქმარის სას-
თუმლითან, ფთხილათ აიღო დამბაჩა და წამოიღო
თავის ზანდუქსკენ. ჯერანს ეძინა. ამით მიპირი-
ბდა ჩემი ქმარი მოკვლას! ნეტაი მოკვლაო! — გაი-
ფიქრა მეღონამ და დაჯდა ლოგინზე. რამდენიმე
ხანს კიდევ მიმიდო იყო ჩაფიქრებული. მერე ასწია
თავი: „ასე უნდა მეღონა“ — თქვა, „შეაყენა ჩამხხხ-
ფეხზე, ამა მაშენი რომ ექენი, ესე“ — ჩაილაპარაკა
და მიიღვა დამბაჩა გულზე. მაგრამ გააქრკოლა და
ხელახლავ ჩამოიღო ხელი. ერთ-ორ წამს შემდეგ
ხელ-ახლავ მიიღვი, დახტუქა თვალები და სწრაფათ
მოსწია დამბაჩის ფეხი...

დამბაჩის ხმამ გააღიდა ჯერანს, რომელსაც
ეგონა მენი დაცა სახლსო და ვაღვიძების დროს
დაიყვარა: „აე! დააქცია მუხმა სახლი!“ წამოგარდნ
ლოგინიდან ხვარაშე და ელისაბედიც. ამათაც ასე
ეგონათ, მენი მოხედა სახლსო. „რეიქნა ქიაფი“ —
და-
უწყო ჯერანმა ძებნა „საიქას“. — რაფიცი, თქვენ
გქონდა იქნეი. — გამოსძახა ელისაბედმა ძმას და შე-
მდეგ ვაჯავრებულმა, რომ მისი რძალი ხმას არ
იღებს ასეთ დროს, დაატანა:

— დედაკაცო, რომ ვატყვირე ახლა სული,
შენ ვერ მინახავ ქიაფს!

— ამას სხუმის როის ჰქონდა ოჯახის ჯავრი,
ახლა რომ ექნება! სახლი კალამ დაგვექცა თავზე და
ამას ყურცი არ გუუნძრევი! — თქვა მწყრომიარეთ
ჯერანმა, რომელმაც ამასობაში ნახა „საიქა“ და
აანთო. სინათლეზე გამოჩნდა მეღონია, რომელიც
ზანდუქის სიახლოვეს დაცემულიყო იატაკზე და მკერ-
დიდან სისხლი გადმოდიოდა. ჯერანმა მორთო ყვი-
როლი. შემოგარდნ ხვარაშე და ელისაბედ მეორე
ოთახიდან და ამათაც მორთეს წივილ-კივილი. დიდ-
ხანს ყვიროდენ და ჰქვიოდენ. მაგრამ რადგანაც სა-
შინელი წვიმა იყო, ამათი ხმა მეზობლებმა დიღამ-
დე ვერ გაიგონეს. როცა მეზობლები მოვიდენ და
ნახეს — მეღონია ტყვიით არის მკვდარიო, მოილაპა-
რაკეს ერთმანეთში: „ავი რომ დავმოლოთ, სისხლის
სამართალში მიგვეცემენ“ — „შეატყობინეს მამსა-
ხლისი. ამ უქანსანელმა ვაჯავრა რაპორტო, სადაც
რეიციყო. მოვიდენ ექიმი და გამოამძიებელი, შეა-

* ქიაფი — სმაიქა.

მოწმეს მელანიას გეამი და მისცეს ხალხს მისი დამარხვის ნება. ჯერან კი დაიჭირა გამომძიებელმა და გაგზავნა სატუსალოში. — როცა დამტკიცდება თითონ მოიკლა თავი და შენ არ მოგიკლავს, გავათავისუფლებენო, უთხრეს მას წაყენის დროს.

გავიდა ხანი. ჯერან ციხიერში გაგზავნეს, რადგანაც ვერ დამტკიცა, რომ მისმა ცოლმა თითონ მოიკლა თავი. მეტადრე დიდი მნიშვნელობა იქონია ჯერანის საქმეში იმ ვარემოებამ, რომ ჯერან ერთ დროს უპირებდა თავის ცოლს მოკვლას. ელისაბედს ხომ დიდი ხნიდან ეტყობოდა კლექის ნიშნები. მისი დაკარგვამ სულ მთლათ მოუღო ბოლო მის სიცოცხლეს, — სამ წელს იყო კლექით აეთ, შემდეგ მოკვდა. ხვარამზე რამდენსავე თვეს მოტეკამდა და ტროდა შეილებს, მერე დატოვა სახლ-კარი და სენაკში დადგა. მხოლოდ ხანდახან ჩა-

მოვიდოდა დაყრუბულ ოჯახში, თითო პირს იტყობდა და ხელახლავე წაივლიდა. ბოლოს საბრალო ჭკობიდან შეიშალა და ვისაც შეხედებოდა, ეხვეწებოდა — ჩემი ჯერანის საცოლოთ ერთი კვირა გამომიჩრეო. კარგა ხანს იყო ამ ყოფაში და ბოლოს ეშველა, — მოკვდა. უბატონოთ დარჩენილი ჯერანის ოჯახი განაწილეს ჯერანის ახლო ნათესავებმა. წაიღეს ბეღელი, „ნალია“, პატარა სახლი და სხვა, რაც კი რამ მოიხმარებოდა. მხოლოდ „ოდას“ კი არაფერს ჰკიდებდა ხელს, რადგანაც კლექიანი, ანუ, როგორც სოფელში ეძახიან, ხეილიანი მოკვდა შიგ. გაყრდა უნდოდ, მაგრამ მუშტარი არ გამოჩნდა. ამიტომაც ადგილზე ღებოდა ეს კაპწი, ოროთახიანი სახლი. ჯერანის ნათესავებთ შორის საცილოთ გამხდარი ეზო კი ვაგერანდა.

აი, ეს ვახლავს იმ პარტახის ისტორია, რომლის სურათი ამ მოთხრობის დასაწყისში შეგხვდათ.

საქველმოქმედო საქმე

თქვენ პატივცემულის ვახეთის საშუალებით მადლობას ვუცხადებთ მასწავლებელს სპირიდონ აბესალოაშვილს ცხრაშვიტის სხვა-და-სხვა ქართული წიგნების შემოწირვისათვის; ნიგოითის მასწავლებელს ბ-ნ კიკიანს წლიურათ ხუთი მანეთის შე-

მოწირვისათვის, ქ-ნ ზაისო მგვენაძისას თორმეტი წიგნისთვის, აგრეთვე ბ-ნ ბებურიშვილს, აკაკი გეგეკორს და კოწია ჭეიშვილს, რომელთაც გამოუწერეს წიგნთ-საცავს „ნოვოსტი ინსტრანოი ლიტერატური“. ეს გეგეკორი უამისოდაც დიდი მადლობის ღირსია, რადგანაც მისი შკოლიდან მოდის და ყოველ მოცილილ დროს წიგნთ-საცავის სამსახურს ანდომებს.

წიგნთ-საცავს დაამარხებულთაგანი ვისა თედგარძი

მცირე შენიშვნა

ეს რამდენიმე დღეა, რაც ქართლის სოფლებში ემოგზაურობდი და შეეიტყვე ერთი არა სასიამოვნო მოვლენა. სოფლის მეოჯახეები ამბობენ: „დიდი საიამოვნებით გამოვიწერდით ჟურნალ-ვაზეთებს, მაგრამ ჩვენს მაგიერათ სადგურებში ყოველთვის მოსამსახურე პირნი საზოგადოთ და კერძოთ ტელეგრაფისტები ჰკითხულობენ. წაკითხვას ეინ დეიქებს, ზოგიერთ ნომრებსაც გვიკარგავენო; კარგი იქნება, რომ ჟურნალ-ვაზეთების რედაქციებმა თხოვონ სა-

ფოსტო და სატელეგრაფო მმართველობას, რათა სასტიკი ყურადღება იქმნეს მიქცეული, რომ ჟურნალ-ვაზეთები უთუთად გადაეცეს ხოლმე ხელისმომწვერლებს; წინააღმდეგ შემთხვევაში თვით ხაზინაც ზარალშია. ჩვენის აზრით, კარგი იქნება, რომ თვით რკინის გზის სადგურის უფროსები შეინახავდნ საკუთარს ბინაზე ჟურნალ-ვაზეთებს, სანამდის პატრონი არ მოაკითხავს. ამითი ისინი დიდს სამსახურს გაუწევენ, როგორც რედაქციებს, ისე ხაზინასაც.

წერილი მოსკოვიდან

რთი ფრიად საყურადღებო და სასარგებლო საქმე განუზრახავით მოსკოვის პროფესორებს რომლებმაც შედგა კომისია ეგრეთ წოდებულ „შინ კითხვისა“. ამ კომისიას მიზნათ აქვს, გაუწვდინოს ხელი იმ პირებს, რომელთაც მსურთ შეისწავლონ სხვა-და-სხვა მეცნიერული საგნები, მაგრამ არა აქვთ ღონისძიება შეისწავლონ იგი უმაღლეს სასწავლებელში; აგრეთვე კომისიას აქვს მიზნათ დაეხმაროს იმ პირებსაც, რომელთაც სურვილი აქვთ სახლშია კითხვით შეეხონ ნაკლი თავიანთ ცოდნა-განვითარებისა. ამ კომისიას აქვს გამოცემული გეგმა „Программа комиссии по организации домашнего чтения“, სადაც მოყვანილია ყველა სასწავლო წიგნები და არის ნაჩვენები, როგორ უნდა შეუდგეს მოსწავლე რომელიმე საგნის შესწავლას, როგორ უნდა განაგრძოს და როგორ უნდა დაამთავროს იგი, ე. ი. ნაჩვენებია, მოსწავლემ ჯერ რა წიგნი უნდა წაიკითხოს, მას შემდეგ რომელი და ამ რიგით მთელი საგნის შესწავლამდის.

ყველა საჭირო წიგნები ქვემო-მოყვანილი საგნებისა ნაჩვენებია გეგმაში და თითქმის რომ ყველა ეს წიგნები გაეგზავნებათ მსურველთ კომისიისგან შემდგვი პირობებით: უპირველესი ისა, რომ მსურველთ გაეგზავნებათ უფრიაოთ, მაგრამ მკითხველი აძლევს ქირას თვეში 5% წონის ლირებულისას, ე. ი. წონი, რომელიც ღირს ერთი მანათი, მკითხველი აძლევს თვეში ერთ შაურს, თუ წიგნი ღირს ორი მანათი—ორს შაურს და ამ ნაირათ ექვსი თვის განმავლობაში. ქირა უნდა შეიტანოს წინდაწინვე ექვსი თვისა, მაგრამ თუ ექვს თვეზე ადრე დაუბრუნა მკითხველმა წიგნი, მაშინ მომეტებული ფასი, წინდაწინვე შეტანილი, უკანვე დაუბრუნდება.

რაც შეეხება იმას, რომ მოსწავლეს გაუჭირდება ვაგება ზოგიერთი კითხვებისა რომელიმე ძნელი საგნისა (მაგ. ფიზიკისა, ქიმიისა და ზოგიერთი პოლიტიკური ეკონომიის კითხვებისა), კომისიას აქვს ნაჩვენები თავის გეგმაში, როგორ უნდა დაიძლიოს ეს მიმე საგნები და იღებს მოვალეობას უპასუხოს და განუმარტოს წერილით ყველა კითხვები, რომ-

ლებსაც კი შეეკითხება მოსწავლე.

კომისია იღებს თავისთავზე ხელმძღვანელობას სახლში კითხვით შემდგვი საგნებისა: 1) ფიზიკო-ქიმიურისა; 2) ბიოლოგიურისა; 3) ფილოსოფიურისა; 4) იურიდიულ-ეკონომიურისა; 5) ისტორია და 6) ლიტერატურა. ყველა ეს საგნები შეიძლება ცაკმა შეისწავლოს ოთხის წლის განმავლობაში, თუ რომ მოანდობა რამდენიმე დრო დღეში. მკითხველს შეუძლია წარუდგინოს კომისიას მოკლე ანგარიში წაკითხულისა და, ასე თუ ისე, ერთკელი თავის ხელით ნაწერები. კომისია განიხილავს და დააფასებს ამ ნაწერებს.

ეს გეგმა კომისიისა არის შედგენილი იმ აზრით, რომ ისარგებლებენ პირები სამის კატეგორიისა: 1) პირები, რომლებსაც არ ჰქონდათ ღონისძიება მიეღოთ შუათანა განათლება (ე. ი. გათავებინათ გიმნაზია, რეალური სასწავლებელი, სემინარია და სხ.) მაგრამ არიან შეჩვეულნი კითხვას, ასე თუ ისე, ძნელი გასაგები წიგნებისა; 2) პირები, რომელთაც აქვთ გათავებული შუათანა სასწავლებლები, მაგრამ არა აქვთ შეძლება დაამთავრონ სწავლა უმაღლეს სასწავლებლებში და 3) პირები, რომელთაც მიუღიათ უმაღლესი სწავლა და მსურთ განაახლონ სწავლა, ან შეეხონ ნაკლი, როგორც ზემოთა ვთქვი, თავიანთი სწავლა-განათლებლისა.

ფასი, ეისაც მსურს ჩაეწეროს ამ კომისიაში, არის 3 მან. წელიწადში. ვინც სიღარიბის მოწმობას შეიტანს, ის განთავისუფლდება ამ ფასიდანაც. რომ უფრო ნათლათ დაუხატო მკითხველს, მოეციენ მავალით: ვთქვით, მე მიინდა შევისწავლო პოლიტიკური ეკონომია. მე შემაქვს სამი მანეთი, ან არ შემაქვს სიღარიბის გამო და ეწერები ამ კომისიაში. მე მაძლევენ ყველა საჭირო წიგნებს, რომლებშიაც მე ვაძლევ 5% წონის ლირებულისას თვეში და ეკიდებ ხელს სწავლას. როგორც ნაჩვენებია გეგმაში, მე ვკითხულობ ჯერ ლიპერტის თხზულებას, მერე ჩუპროვის „ლექციებს პოლიტიკურ ეკონომიისა“; მას შემდეგ რიკარდოს „დასაწყისი პოლიტიკური ეკონომიისა“, მერე თხზულებების სპენსერისას, ტელიორისას, ადამ სმიტისას, იანსონისას, ჯონ სტუარტ მილლისას და სხვა. თუ შემგება იმისთანა კითხვა, რომელიც მე ვერ ვაგვიგე;

მაშინვე ეწერ კომისიას: ესა და ეს კითხვა გერ გა-
ვიგე, გთხოვთ ამისნათ. ერთ კვირას შემდეგ მომ-
ლის პასუხი: ესა და ეს კითხვა წიშნავს ამას და ამას.
ეწერ რაიმე მოკლე ანგარიშს წაკითხულისას და ეუ-
ბაზენი კომისიას, კომისია განიხილავს, დააფასებს და
მიგზავნის უკან. ამ ნაირის გაუქპირებლივ მე შეეის-
წავლი ერთი წლის განმავლობაში მთელს პოლიტი-
კურ ეკონომიას.

ერთი სიტყვით მიზანი ამ კომისიისა ყველაზე
მეტათ ჩვენ შეგვებება და ყველაზე მეტათ ჩვენთვის
არის სასარგებლო, რადგან ჩვენ არ გვაქვს გვერდით
უნივერსიტეტი და ყველას არ შეუძლია სწავლის
გაგრძელება მოშორებულ ქალაქებში, ან სხვა ქვე-
ყნებში.

აქვე მოვიყვან აზრს ამ კომისიაზე ზოგიერთი
მცოდნე პირებისა, რომლებიც ამბობენ, რომ ის

ყმაწვილი კაცი, რომელიც ხელოვნურათ ინელმძღვა-
ნელებს ამ კომისიის გეგმით და მოეცილება ბეჯი-
თათ ამ საგნების შესწავლას, თუ არ იღებდა მალა
თავის ცოდნით უნივერსიტეტ-ვათავებულ ყმაწვილ
კაცზე, არა შემთხვევაში არ დაუყარდება ამ უკან-
სკენილებსაო.

ამ კომისიის გეგმა (სახელი ზემოთ ვთქვი) ღირს
ხუთი შაური და მგონი, უნდა იყიდებოდეს ქალაქის
წიგნის მაღაზიებში. მსურველთ თუ ვერ იშოვნენ
ეს გეგმა ქალაქში, შემძლია დაეგზავრო, ე. ი. შე-
მიძლია ეუყილა აქ და გამოეუბაზნო.

სვ. ყოფინი

ადრესი: Москва, Хамовнической части 2-го уча-
стка, улица Плющиха, дом № 19 Родионова, кв. № 4.
Семену Васильевичу Кишиани

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-ჭრეტოღისა.

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი კასეთი

“**კ ვ ა ლ ი**“

გამოეა 1895 წელს ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ თაბახამდის

რედაქცია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს გაუმჯობესოს შინაარსი და სახე გახეთისა, ამ განზრახვით
მან დაიბარა პეტერბურგიდან მრავალი საუკეთესო ცინკზე და სპილენძზე მოჭრილია მხატვრობა.

გაზეთი წლიურად ღირს გაუზაგენელად 7 მანეთი, ხოლო გაგზავნით 8 მანეთ. ნახევარის წლის გაუ-
ზაგენელად 3 მან. 50 კაპ., გაგზავნით 4 მანეთ. სამი თვისა გაუზაგენელად 2 მანეთ, გაგზავნით
მანეთი, თითო ნომერი აბაზათ. ხელის მოაწერლებს წლის ფული შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოეზაგენონ.

ხელის მოწერა მიიღება

ტფილისში არწერუნისეულ ქარვასლაში: „ქართულ სახალხო სამკითხველოში“, „წერა-კითხვის საზოგა-
დოების კანცელარიაში“ და თვით „კვალის“ და „ჯეჯილის“ რედაქციაში. (Артиллер. ул. д. Тамашева,
волеж. кадетского корпуса).

ქალაქს გარეშე ხელის-მომწერთა შეუძლიათ მიმართონ: ქუთაისში: თ. კირ. ბეჟან. ღორთქი-
ფანიძეს და ე. ბეჟანეშვილისა და ძმათ წერეთლები წიგნის მაღაზიებში: — პთუქში: მათე ნიკოლა-
ძის ეურნალ-გაზეთის სააგენტოში და პავლიონში გერ. კალადაქსთან. — თიანეთში: ივ. თ. ჩიბალა-
შვილს. — გორში: ზაქარია დავიდიანთან და ეკ. ფურცელაძესთან. — ჭიათურაში: თედორე კიკვიძესთან. — კვი-
რიკში: თ. ხუსკივაძესთან, — სასუნაქში და ოზურგეთში: კ. თავართქილაძესთან. — როსტაურში: მიხ.
ჯიბლაძის წიგნის მაღაზიაში. — საჩხერაში: ყარაიმან ჩხეიძესთან. — თელავში: მ. ცისკარაშვილთან.

ვინც „კვალს“ და „ჯეჯის“ ერთათ დაიბარებს, მათთვის წლიურათ ეღირება გაუზაგენელათ
10 მან., ხოლო გაგზავნით 12 მან. კერძო განცხადება დაისტამბება სხვა-და-სხვა ენაზე.